

KULTURNĚ POLITICKÝ MĚSÍČNÍK

JAKÝ BYL?

Bývá zvykem na konci roku bilancovat a tázat se po tom, co nám vlastně uplynulý rok přinesl a co pro nás znamenal. S tím nastává i čas k zamyšlení se nad tím, k jakým změnám, ať už k lepšímu nebo k horšímu, došlo v celé naší zemi i v ostatním světě. Také Kontinuita si pokládá otázku: Jaký vlastně byl rok 1988?

Od roku, jehož letopočet končí dvěma osmičkami, čekali mnozí lidé ze známých důvodů více než od jiných. Rok, řekněme to tak, může ale sám o sobě přinést jen nemnohé, jedněm bohatou úrodu, jiným třeba katastrofální zemětřesení. Většina událostí, které se lidí dotýkají a jež jsou předmětem jejich zájmu, jsou i lidským dílem. To, že jsou často neodhadnutelnou výslednicí působení mnoha sil a snah, není dostatečným důvodem pro fatalismus. Ptejme se tedy; Co udělal pro rok 1988 člověk?

Máme samozřejmě málo místa na to, abychom mohli vzpomenout být i jen těch opravdu nejzávažnějších událostí, kterých byli lidé v uplynulých 366 dnech aktéry na Zemi a vlastně i v přílehlém vesmírném prostoru. Přesto se pokusme postihnout alespoň hlavní tendence.

Mezinárodní politika má za sebou dobrý rok, už dávno nepřevážila aktiva tak zřejmě nad pasivy jako letos. USA a SSSR pokračovaly ve vzájemném sblížení, aniž by přitom zastíraly velké rozdíly a ovšem rozpory mezi oběma zeměmi. Započala likvidace raket krátkého a středního doletu a byly učiněny kroky k tomu, aby slibný dialog pokračoval i za prezidentství George Bushe. Ronald Reagan, končící po osmi letech svůj úřad, i Michail Gorbačov, který má možnost ve své práci dále pokračovat, se zapsali do historie výrazným způsobem. Snad i pod vlivem příkladu velmocí došlo v roce 1988 k pozitivnímu vývoji na řadě míst světa. Některé konflikty začaly být řešeny politicky, jinde učinili první kroky k demokratizaci a úspěšně aktivizovala svou činnost Organizace spojených národů.

Otočme glóbusem. Uvidíme Afghánistán a Kambodžu, odkud se stahují okupační jednotky, Irán a Irák, které konečně uzavřely příměří, demokratizující se Jižní Koreu a Pákistán i o posílení demokracie usilující Filipíny. Blízkovýchodní, nejstarší a snad nejsložitější konflikt, dosud čeká na zásadnější pokrok a také Srí Lanka se dosud netěší míru. Oblastí, kde nevládne klid, je více, ale naděje se přece jen rýsují. Pokroku bylo docíleno v jednání o budoucnosti jihozápadního cípu Afriky, ve střední Ame-

rice, vlády jejichž zemí musely začít brát větší zřetel na realitu, i v dalších regionech. Příklon jihoamerických států k demokratičtějším formám vládnutí převládal i v minulém roce. V Chile se konal plebiscit, první pozitivní krok za více než patnáct let a v Argentíně byly odraženy pokusy o vojenský převrat. Socialistické státy ve své většině pokračovaly v nové a nadějnější linii. Zejména v Maďarsku a Polsku, ale i v Sovětském svazu, se uskutečnilo mnohé, co bylo považováno za se socialismem neslučitelné a co je přitom žádoucí. Důvodů k optimismu máme tedy na konci roku nemálo. Problémů, ať už globálních nebo regionálních, ať už s posílením míru nebo třeba se zachováním snesitelného životního prostředí, je ale více. Jsou výzvou k práci pro celé lidstvo.

Že v socialismu, jak jej známe, je jak málo svobody, tak i málo prosperity, se ukazuje již velmi dlouho, ale v roce 1988 začalo být i v Československu zřejmější, že nadále nebude už možné na tento fakt nereagovat. Ve stranických a státních orgánech u nás došlo k celé řadě personálních změn, které i když neznamenají zásadní obrát v prováděné politice, přece jen umožňují pružnější a pragmatičtější řízení a jsou i prostředkem k tomu, aby Československo mohlo lépe následovat politický kurs Sovětského svazu. Českoslovenští představitelé by chtěli pozvednout především úroveň zaostávajícího hospodářství, neboť jsou si vědomi toho, že sílu země tvoří v první řadě její technická a hospodářská potence. Chápu rovněž, že pro většinu lidí je /žel/ nejdůležitější jejich životní úroveň a z ní odvozují svůj vztah k režimu. Hospodářský pokrok je přímo podmíněn politickými reformami, chtějí-li ho, musí sáhnout i k nim. Je pochopitelné, že učinit toto se mocní zdráhají, dvě uplynulá desetiletí byla pro ně velmi příznivým obdobím, ale pomýšlení na vlastní budoucnost je vede k přizpůsobivosti. Jak na to jít však nevědí, vlastní pozice nemohou podpořit žádnou pozitivní politickou reformou.

Hospodářská situace není v Československu dobrá, to dnes vědí skoro všichni. Vážná je naše izolace od světové ekonomiky, alarmující nízká konkurenční schopnost našich výrobků na zahraničních trzích i malá podnikavost v hospodářství. Vzrostl počet položek na seznamu nedostatkového zboží a s ním i fronty a projevíly se výpadky v zásobování základními potřebami. Je toho pochopitelně víc, důvodů ke spokojenosti vzhledem k tomu naopak málo.

Většina našich občanů setrvala i v roce 1988 v pasivitě a čekala na to, až bude vše bez rizika nebo až se snad za nezávislé jednání budou dávat peníze. Přesto se aktivizovalo nové občanské hnutí a cítění. Významné akce, ať už březnová demonstrace v Bratislavě nebo srpnová, říjnová i povolená prosincová shromáždění v Praze, se staly příslibem toho, že lidé už nechtějí jen čekat, co jiní a co vláda, již nevěří. Dalšími aktivy končícího roku byla např. velká podpisová akce za větší náboženskou svobodu nebo seminář Československo 88.

Budme rádi za vše dobré v roce 1988 a usilujme o lepší rok 1989.

ik

foto ik

Kde zůstává glasnost!

Mezi významné události, které postupem času mění charakter našeho reálného socialismu, zařazují s uspokojením ukončení rušení rozhlasového vysílání stanice Svobodná Evropa. Pravda, nikde v tisku jsem o tomto novém faktu nečetl, v rozhlase a televizi neslyšel. To již za pozitivní považovat nemohu.

Nemyslím, že by se v národě mělo provést nějaké účtování. Je jistě lepší, pokud se potřebné reformy prosadí do života bez nějakých dramatických ohlasů a gest. Nezbytně nutné však je, aby probíhající procesy byly analyzovány. A to se neděje. Nazval bych to antiglasnost a domnívám se, že její následky budou jen negativní.

Myslím, že veřejnost by právem zajímalo zodpovězení několika klíčových otázek. Tak například, proč bylo rušení zastaveno, kdo a na základě čeho tak rozhodl. Zajímavé by bylo vědět rovněž, zda byla minulá praxe vůbec správná, zda platí její zdůvodňování nebo zda alespoň nemělo být rušení rozhlasového vysílání ukončeno dříve. Veřejnost by se zajisté měla z domácích sdělovacích prostředků dozvědět, do jaké míry bylo nebo ještě je rušení rozšířeno jinde. Seznámena by měla být rozhodně i s postojem, který k československé praxi zaujímalo společenství evropských i dalších zemí i s tím, jak korespondovala s literou a duchem Závěrečného aktu z Helsink. Konečně danovní poplatníci mají právo být informováni o výši přímých i nepřímých nákladů na provoz rušiček. Stálo by za to i zamyslet se nad ztrátou prestiže a důvěryhodnosti, kterou v důsledku politiky svých představitelů Československo utrpělo.

ik

SVĚT A MY

POLSKO:

Před sedmi lety se zdálo být nejpravděpodobnější, že Polsko bude mít co se týče reformy dlouhodobé "utrum". Opak je však pravdou. Těživá hospodářská krize, specifické místní klima spolu s charakteristickou povahou Poláků a v neposlední řadě i změny v socialistických zemích, to vše a leccos jiného způsobilo, že program socialistické normalizace získal smysluplnější alternativu v hledání cesty pro reformu. Wałęsa v televizní diskusi, nové zákony ve prospěch soukromého podnikání, to jsou jen dva nejzřetelnější příklady toho, že v politické oblasti je možné daleko více než by se dalo čekat. Je k tomu třeba p o u z e , aby společnost aktivně prosazovala své zájmy a potřeby a aby nebyla jenom objektem, nýbrž i subjektem různých tlaků. Nelze samozřejmě přehlédnout, že je to i špatná hospodářská situace, která pomáhá společnosti správně polarizovat a zároveň dokáže přimět vládu k leckterému kotrmelci. Není to ale jen ona. Ze situace, v níž se Polsko nyní nachází, je možné učinit daleko cennější ponaučení, než to, které mnozí lidé udělali. Neboť jakkoliv je ošemetné hovořit o vadách národní povahy, pravdou zůstane, že náš československý osud jsme si vytvářeli do nemalé míry sami a některé vlastnosti a schopnosti rozšířenější u Poláků jsme potřebovali jako sůl. A je to špatný žebříček společenských hodnot nebo zhrzenost, když mnohdy naši lidé považují Polsko za našeho jaksi nezcivilizovaného souseda, jako by civilizace a pacifikace byly totéž.

RUMUNSKO:

Tiskem před časem proběhla zpráva o úpravě zákona v Rumunsku, jíž se stanoví povinnost rolníků nabídnout státu většinu zemědělské produkce. Zase jeden doklad o tom, jak odlišně se vyvíjí různé socialistické státy. /Ostatně co mají natolik společného, že je to činí socialistickými? Dnes asi v první řadě prosazená vedoucí úloha komunistických stran./ Nyní je doba, která nepřeje rozdávání nálepek pro oportunisty, revizionisty a jiné úchylkáře, což je nesporně pozitivum.

Extrémem je ovšem i současná tolerance, minimálně když je praktikována ze strany sdělovacích prostředků. Nač ta zdrženlivost? Copak dnes již nehrozí nebezpečí chybné linie nebo je její rozpoznání nemožnou věcí? Nebo se nesluší druhé kritizovat? Nebo má každá komunistická strana nezadatelné právo sama si experimentovat na svém dvorku? Nezačnou v Rumunsku perestrojku zbytečně pozdě jen proto, že Ceaușescu nastoupil k moci jako mladší? Nerozhoduje v socialismu příliš jedna osobnost nebo osoba, která stojí nad společností?

Premiéra bez reprízy?

12. prosince, v den 40. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv, se konalo v Praze na Žižkovském Škroupově náměstí povolené shromáždění veřejnosti a zástupců československých občanských iniciativ. Bezvýznamné náměstí toho dne vstoupilo nejen do povědomí lidí, ale i do historie. Před zde a v okolních ulicích shromážděnými minimálně sedmi nebo osmi tisíci lidmi přednesli projevy Václav Havel, Boh. Janát, Jana Petrová, Petr Placák, Rudolf Battěk a Václav Malý. Naprosto pokojné hodinové shromáždění bylo zarámováno zpěvem československé hymny, již spolu s zúčastněnými zpívala i Marta Kubišová, a obsahovalo i přednes částí Všeobecné deklarace v podání herečky Vlasty Chramostové. Prohlášení účastníků, které četl Ladislav Lis, bylo schváleno zvednutím rukou. Všechny projevy, často přerušované potleskem, se týkaly problematiky lidských práv. Právě tak se k nim vztahoval i obsah hesel na transparentech.

Proč bylo shromáždění povoleno? Snad svou roli sehrály návštěvy A. Jakovleva a F. Mitterranda a bez vlivu jistě nebyla ani kritika na adresu Československa vznesená na následné konferenci ve Vídni. Také lidé přesvědčili 21. srpna a 28. října, že odradit se nenechají.

Později v prosinci bylo na ONV v Praze 3 zástupcům iniciativ oznámeno, že v budoucnosti nebudou podobné akce na obvodě žádoucí. Jako by ONV mohlo rozhodovat o tom, zda občané mají právo na shromáždění, jako by bylo možné nechat o této svobodě rozhodovat popuzené dogmatiky. Ať se projeví, ale ať v tomtéž nebrání jiným. O povolení žádající iniciativy si rozhodně Škroupovo náměstí za místo konání akce nevybraly, nýbrž přistoupily na návrh úřadů. Z jejich strany nebyla dohoda porušena a tiskové zprávy o zneužití shromáždění jsou účelové.

Z celé záležitosti je cítit, že představitelé strany a vlády neví kudy kam a chovají se bezkonceptně. Jedno je patrné: jejich trvajícím strachem z jakéhokoliv svobodného projevu a volné výměny názorů.

ik

PŘED 70 LETY, v prosinci 1918, navrhlo Ministerstvo národní obrany písně Kde domov můj a Nad Tatrou sa blýská za hymnu, v květnu 1919 schválilo návrh Ministerstvo školství a kultury a o rok později v srpnu Ministerstvo vnitra. Z roku 1920 je vládní usnesení o československé státní hymně.

Názory na novou hymnu se různily. Příkladem nerealizovaných návrhů je i ten z glosy v Topičově Sborníku ze srpna 1918.

• • •

K NÁRODNÍ HYMNĚ. V loňském svazku srpnovém „T. S.“ nadhozena byla otázka naší národní hymny, o níž potom tu i tam bylo ve veřejnosti uvažováno. Zmínili jsme se také, že zesnulý Fr. Ad. Šubert navrhoval užil Smetanova sboru z „Braniborů“, ovšem s úpravou textu. Nebylo nám tehdy známo, že Šubert sám, ač veršů nepsal, leda z míadí, přec uchvácen byl svou myšlenkou o nové hymně národní do té míry, že podložil Smetanovu nápěvu nový text, s ponecháním prvního verše, tak významného. Uvádíme zde dnes tento text Šubertův, jehož rukopis datován je 2. března 1907.

„Udeřila naše hodina,
k svobodě národ vstává,
za svoji česť, jazyk a svůj krov
rekovně v boj se dává.

Ku předu kráčež každý vlastní syn,
nadšení změní se v mužný ducha čin,
ke skvělé slávě věků minulých
námi se nová připojí sláva.

Nad hlavami šuní prapory,
ve slunci kvetou lány,
budoucnosti dříve zakleté
otvírají se brány.

Do ruky dobrou uchop každý zbraň,
pádu svou rodnou duchem, krví braň,
ať tam, kde stál, zas znova stojí Čech,
na hroudě své ať jsme zas pány!”

Autor, třeba nebyl hudebníkem, dovedl přec za své dlouholeté praxe divadelní ocenit účín zpívaného slova na posluchače. Bylo by snad zajímavé uslyšet sbor uvedený s novým tímto textem.

SODÍM, UPOZORŇUJI, PODOTÝKÁM...

Před pár dny ještě expert na zahraniční politiku, nyní už pouze důchodce. Vasil Bilak se tedy odebral na odpočinek, což je určitě dobře, ale důvody k jáso tu nejsou. Podstata režimu se výměnou několika lidí nezmění. Měl by být co nejobjektivněji prozkoumán podíl Bilaka na tom, čemu se říká a říká "internacionální pomoc", "normalizace" a "reálný socialismus". Mám pocit, že nebude malý, a historie toto jednání ocení přívlastky neblahé, ostudné, ne-li horšími.

▼

V Tvorbě říká psycholog PhDr. Andrej Gurič: "Dvě třetiny žádostí o rozvod podávají ženy. Ženy mají na manželství menší zájem. Aby měl muž mít děti, nestačí mu je jen zplodit. Má-li je 'vlastnit', potřebuje rodinu. Žena nikoliv." Tady to máte! Znal jsem ženu, která se chlubi-la, že dala svému asi osmiletému dítěti takovou facku, že mělo na tváři otisk jejích prstů. Jiná matka si vodila domů milence a dítě posílala za babičkou, takže často ani nepřespávalo doma. Hrozila mu, že jej zbije, když to otci, který jezdil často na služební cesty, poví. V obou případech přiřkl při rozvodu soud dítě matce. Netvrdím, že otcové byli ideální, ale v obou případech by, myslím, zajistili lepší výchovu dítěti. Spravedlnost může být i slepá. Okřídlené věty o mateřství se zabudovaly do našeho vědomí a muži jsou při krachu manželství lehčí o starosti o dítě a část obsahu svých peněženek.

▼

Zanussiho film Rok klidného slunce nebyl shledán vhodným pro našeho diváka. Příběh polské ženy a amerického vojáka z těsně poválečné doby je dílem o složitosti komunikace mezi lidmi. Na případu neznalosti cizí řeči je manifestováno cosi složitějšího, velké a často marné úsilí o vzájemné přiblížení se a porozumění, prahová lidská schopnost. Určitě jsme viděli od Zanussiho filmy lepší - vzpomeneme jen tak skvělá díla jako Struktura krystalu a Iluminace -, přesto však i v tomto autorském díle najdeme režisérovy charakteristické znaky, pečeti autentičnosti kladených znepokojivých otázek, jejich brilantní filmové zpracování, využívající řadu výhod filmové řeči. Proto i přes jistý dotyk s komercí, plod Zanussiho působení na Západě, si Rok klidného slunce zaslouží plnou pozornost a jeho neschválení do naší filmové distribuce je absurdní. Lidé zodpovědní za toto rozhodnutí by se nejspíš oháněli naturalismem a pesimismem. Naturalismus zřejmě sneseme u nekonečné řady kriminálních filmů o prohnilé západní policii, případně o řádění mafie, které ale vnímavějšího diváka svou povrchností a levnou dramatickostí odpuzují. Jako lék proti nadměrnému pesimismu - to jest přemýšlení i o tom nepřijemném a nepříznivém -, je nám předepsán cyklus zábavných Angelik a Pantomasů, mimo to ovšem i vyložených kýčů typu Božských těl, Jména růže či lascivně nudné Benátské noci, z domácí proveniencí pak relikvie v duchu Paula de Kocka a Piti-grilliho - dva díly o andělech a ďáblech, kteří se navzájem svádějí.

▼

Píšťaličko, otloukej se, televizní hra scenáristky Markéty Zinnerové a režiséra Tomáše Tintéry, patří k těm výjimečným pořadům československé televize, které jsou svěží a nenudí. Je možno uvést námitky k snovým pasážím, místy k figurkaření v zobrazení lidí, ale přece jen některé postavy a jejich osudy ve hře byly životné, blízké a pochopitelné naší zkušenosti. Zvláště to vynikne při srovnání se seriály z prefabrikovaných panelů, které nám televize nabízí. Úděsná zjednodušení a vnitřní chudoba bije do očí každého inteligentnějšího diváka.

K zploštění v politické a společenské sféře se nutně druzí i stereotypnost v osobních vztazích postav těchto seriálů. Viděl jsem nedávno několik reprízovaných děl Pelantova a Smyczkova Třetího patra, a přestože seriál je poznamenán slabým výkonem Lukáše Vaculíka v hlavní roli i tezovitostí řady motivů, nemůžeme upřít některým místům jistou svižnost a solidnost. V době uvedení seriálů jsem jím byl znechucen, teprve při dalších výtvořech, plnicích funkcí "národního obžerství", jsem si uvědomil vytrvale sestupný trend. Rodáky a Chlapce a chlapy natahovali jejich autoři jako žvýkačku, z které už navíc zcela vyprchala chuť. Naivnost, schematicismus, věcné nelostatky, nuda, vyspekulovaná protikladnost bouřliváckých hrdinů, koženkoví kladáci i ti napravení, křečovitě happyendy - ne, to stačí, netřeba pokračovat.

▼

Pětidílný seriál britské televize Jana Eyrová jsem sledoval se zájmem už proto, že mám rád předlohu k němu od Charlotty Brontëové. Je v tom kus sentimentu, román jsem četl v době dospívání a byl jsem jím okouzlen. I dnes si ale myslím, že Jana Eyrová je dílo velice krásné, jeho ideje jenom zdánlivě nemoderní, ve skutečnosti právě v dnešní době aktuální. Etika jednání činí z hlavní hrdinky Jany jednu z nejkrásnějších literárních postav. A jak se mi tedy líbilo filmové zpracování? Jsou literární díla, která si přímo říkají o volné zpracování, přetvoření, přenesení, jiná zase vybízejí k pietě a věrnosti. Mezi ta druhá rozhodně patří román o Janě Eyrové. Britský seriál nesleduje vlastní ambice, poctivě slouží své předloze a filmovými prostředky vytváří její ekvivalent. Šťastný výběr herců byl jedním z nejdůležitějších prvků, které přispěly k zdaru práce.

▼

K diskusi o filmu režiséra Miloše Zábranského Dům pro dva se v Tvorbě č. 44 přidávají Jan Foll a Jan Kliment. K názorům prvního nemám co dodat. Klimentův příspěvek si vyžaduje oponenturu. To že na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech film nedostal žádnou cenu nic neznamena, případů, kdy krásný film nezaujal festivalové poroty, je bezpočet. Už vůbec není směrodatný názor Čingize Ajtmatova a ani názor zahraničních klubistů. Po napsání Klimentova článku byl Ondřej Vetchý navržen na cenu pro mladého herce nově založené Evropské filmové ceny, protiváhy amerického Oscara. A i když ji nedostal, o čemsi to svědčí. Vetchý je v roli Dana opravdu neodolatelný a Schmitzerův Bóža je přes menší poskytnutý herecký prostor také přesvědčivý. Myslím si, že černý kůň běžící sídlišťem mohl být vynechán, zato Klimentův protest proti naturalismu erotické scény mezi Danem a Magdou je mi zcela nepochopitelný. Recenzent tvrdí, že se nepohoršuje jezuitsky, ale já mám ten dojem, že ano. Kliment nám zvěstuje novinu, že "erotika patří neoddiskutovatelně k lidskému životu." To už ví lidstvo přinejmenším několik tisíc let. Dlouho jsem neviděl tak funkční a logické využití erotiky na plátně jako právě ve filmu Dům pro dva. Vůbec celá recenze budí dojem neupřímnosti, Kliment místy i chválí, říká, že dílu přeje, ale my cítíme, že mu jde proti srsti, neboť to není "ta nejsprávnější cesta v socialistickém umění." Osobně nemiluju příliš okaté symboly a alegorie. Biblická paralela filmu je však nenásilná a umocňuje vyznění této působivé morality. A platnost pevných morálních imperativů je v době terorismu a nemoci AIDS mimo diskusi. Rovnováha a propojení reálného a symbolického v Domu pro dva si zaslouží pozornost. A pak jsou tu až uhrančivě krásné a silné scény. Zkrátka film, na který jsme dlouho čekali.

▼

Kulturní rubrika Svobodného slova již několik let, především díky příspěvkům Jana Lukeše, Vladimíra Novotného a Mirky Spáčilové, stojí

za pravidelné pročítání. V letošním prosinci některé články přešly v přímou polemiku s nejen kulturní praxí mocenských orgánů. Byla tu uveřejněna zpráva o oslavách třiceti let divadla Na zábradlí, v seznamu čestných hostů byl mj. Ivan Vyskočil, Otomar Krejča a - světe, diy se - Václav Havel. Velké zásluhy jmenovaných o tuto scénu - a celé naše divadlo - si dovolí nyní jen málokdo zpochybňovat, přesto je jejich veřejná prezentace pokrokem. V jiném článku V. Hanzel probírá hudební události měsíce, píše o Chadimovi, používá termínu underground, kritizuje oficiální aranž shromáždění k výročí Johna Lennona a zdůrazňuje, že prestiž akce zachránil Vladimír Merta. Především ale při pochvalě skupiny PVO podotýká, že Topol věnoval - a nejenom on - jednu písničku nepřítomnému otci undergroundu. Kdo jím je a proč byl nepřítomen snad není nutné dodávat. A na Štědrý den přineslo Svobodné slovo stránku o pražských písničkářích, kteří se stali, jak se zde píše, svědomím národa. To je novum, dříve jím byli spíše spisovatelé, ti oficiálně publikující však důvěru prošustrovali. Vedle rozhovoru s Jarkem Nohavicou je tu otištěn text písně Jana Buriana, který na koncertech zpívá celou řadu protestsongů, některé výsměšně zaostřené proti nehodným představitelům tohoto státu. Zásadní je úvaha výrazně angažovaného bratislavského folkaře Ivana Hoffmana. Není sice příliš původní, jsou tu např. Havlovy termíny /život v pravdě/, to však není v tomto případě důležité. Hlavní je, že v tento den burcuje Hoffman občany k tomu, aby se vzchopili a uvědomili si, že hranice mezi dobrem a zlem, mravností a nemravností nevede mezi státy, národy, třídami, ale v každém z nás. Končí výzvou k statečnosti, apelem, který by neměl být přeslechnut. Redaktoři Svobodného slova si určitě zaslouží uznání a doufejme, že je nestihne za jejich neposlušnost trest.

Na Kampě se opět shromáždili příznivci Johna Lennona, aby si připomněli výročí jeho zavraždění, ke kterému došlo 8.12.1980. V minulých letech byli policií účastníci této akce různě znepokojováni a obtěžováni, někdy i přímo rozháněni. Asi před pěti lety jsem byl zastaven v ulici Hroznové orgánem a takto on mluvil ke mně: "Vypačni odsud! Bez řečí, nebo dostaneš přes hubu!" Máme však perestrojku, a proto tentokrát se uniformovaní zdržovali v povzdálí. Aby však lidi nezlobili, ujala se programu shromáždění organizace, která někdy u nás tahá kaštany z ohně, SSM. Na improvizovaném pódiu zněla Johnova muzika a vystřídal se tu oblíbení písničkáři. Jedničkou byl Vladimír Merta, který více mluvil než zpíval, ale taková je doba. Zvláště jeho pohádka na téma události 28. října měla zasloužený ohlas. Následným ohlasem byla zmínka o "podbízivé upovídánosti" v Rudém právu. Tak jak za rok?

Díky "plynulému a urychlenému zásobení knižního trhu v závěru letošního roku pestrým výběrem novinek" musel zájemce o knížky bez příslušných známých splašeně pobíhat po městě a obtěžovat prodavače svým věcným máte...? Řada čtenářů výskala nad populárními detektivkářskými trojkami, další nad kuchařkami či Horníčkem. Mně udělaly největší radost dvě knihy z Odeonu a jedna z Melantrichu. Republika snů Bruno Schulze nám představuje celé dochované dílo velkého spisovatele, který "zaklínal svět do slov" /John Updike v studii Skromný génius Bruno Schulz/. Kniha je vkusně upravená, vybavená zajímavými autorovými kresbami. Přivítal jsem vydání základního zenbuddhistického textu; Tribunovou sůtru Šestého patriarchy Chuej-nenga. Z Tibetu se přeneseme do Číny a jsme u knihy Trojzvuk. Verše Wang Weje, Paj Siang-šana a Meng Chao-žana v přetlumočení Marty Ryšavé by se neměly číst pouze jednou. Krásná reprezentativní kniha!

Slavná hra Tennessee Williamse Skleněný zvěřinec je snad nejšťastněji provedenou inscenací, jakou jsem v Rokoku viděl. Zvláště mne zaujala Julie Jurištová v roli postižené dívky. Williams: "Vím, že jsem jen nepatrný umělec, kterému se náhodou podařilo napsat jedno nebo dvě větší díla." My víme své, mistře!

Televizní Klubparáda je prvním seriózním pořadem o české progresivní hudební scéně. Je to tím, že k slovu se konečně v televizi dostali ti nejpopovolanější, hudební publicisté. Snad dají šanci k prezentaci i méně známým kapelám než jsou Stromboli nebo Hudba Praha. Začít se muselo u nejevidentnějších mezer, ale obraz naší hudby, vytvářený nejmasovějším médiem, jich má mnohem více...

Předvánoční běsnění dosahuje vrcholu, lidé pobíhají z obchodu do obchodu a nařikají, že nic není. Kolik zubních past si smíte koupit? Kolik sprejů? Je to alarmující, lidé, ale nejen chlebem živ je člověk. "Inzerát v novinách: Vyměním vložky za toaletní papír. Zn.: Umřela mi žena." Drsné vtipy se vyprávějí. Černý humor. Budiž, černý humor, ale nejen on!

Když jsem se dozvěděl o smrti Evalda Schorma, zamrazilo mne. Asi nejenom mne. A koho bude obcházet umělcův přízrak? Umlčený spisovatel si může psát do šuplíku, umlčený režisér - jestliže nechce emigrovat - je bezmocný! Kdo to zavinil? Zodpovědní činitelé, vstaňte ze svých křesel a ukažte se národu! Ať vás dobře vidí! Jedno je neodčinitelné: tato vina. Krádež dvaceti let. Je nám hanba, mrazí nás, obchází umělcův přízrak...

ok

CAUSA KUNDERA

O Milenu Kunderovi bylo v posledních letech u nás i v zahraničí popsáno mnoho papíru. U nás samozřejmě v samizdatových časopisech a sbornících /s výjimkou Čejkova Kýče třetí generace, který nestojí ani za řeč/. Styl a úroveň těchto článků je rozdílná, stejně tak jako východiska i směřování. Jednoznačně v domácím hodnocení převládá negativní stanovisko ke Kunderově tvorbě, kritici se ale často neshodují v úsudku o úrovni těchto prací a o jejich smyslu. V mnohohlasém choru nechybí ani bezvýhradné přijetí /Abel v Prostoru č.11/ a apologetika.

Chtěl bych se dále zabývat jedním krajním hlasem. Tuto - nevím jak to nazvat, nejspíš spisbu - provedl Ladislav Jehlička v Pražských komunikacích 1-2/1986. Jeho předpojatost, nepřiliš jasnou hlavu a nepřiliš seriózní přístup dokládá již název Stalinova dýmka, což je vzato z Kunderových tendenčních veršů počátku padesátých let. Vytahování událostí starých téměř čtyřicet let, spjatých s tehdejší atmosférou, naivností a chybami mnoha lidí /také šplhounstvem a bezpáteřností/, není dobrým zvykem v poctivé diskusi. Podobnými manýry neoplývá pouze Sýs a jemu podobní, ale i leckterí "nezávislí". Jehlička popisuje, že Kundera dost dlouho váhal, než odejel z republiky a s řádným psem. Rozhořčení nad tím, že spisovatel píše o "svých smutných Čechách" je logické, jestliže autor výtvaru Stalinova dýmka ví, že Kundera může žít kdekoli jinde, že mu to nedělá problémy a proto nemá právo na nostalgické vzpomínky. Já do Kunderovy duše ze vzdálenosti 884 km nevidím a proto nesoudím. Jehlička vůbec spoustu věcí skálopevně

ví a má o všem jasno. Jeho soudy jsou suverénní, neboť nemá sebemenší pochybnosti a nebojí se "šlápnout do hovna." Tak nám představuje vrcholky české prózy /s kterými lze zhruba souhlasit/, vyřazuje z nich ale Haškova Švejk, Čapka a Kunderu. Prý "Švejk je znamenitá sranda, ale nic než sranda" a nikdo z toho neudělá filozofii. Že Švejk by byla kniha plná filozofie, to bych si tvrdit neodvážil, ono to vědecké poznávání zákonitostí chybí koneckonců i v řadě jiných velkých románů, ale zcela určitě toto dílo není pouhá sranda. Za tou srandou totiž je přinejmenším Haškova trpká válečná zkušenost, a ta našla výraz v geniálním vystižení pozice jedince v soukolí mašinérie, jež ho chce pohltit; jsou tu výtečné portréty psychologické, materiály pro sociologii atd. Možná vznikly více mimoděčně než uvědoměle, snad měl být Švejk hlavně sranda /i když ani o tom nejsem přesvědčen/, ale nakonec se kniha stala něčím víc, o hodně víc. Čapkoví dal Jehlička na vysvědčení trojku /dle středoškolské klasifikace/, shledal ho dobrým, v cizině byl prý protlačován politickými prostředky. Myslím si, že to "protlačování" /i kdyby existovalo/ nebude mít nyní - po tolika letech - žádný vliv na hodnocení Čapkovy díla. A jsou tady desítky studií a též menších článků prokazujících spisovatelovy mimořádné schopnosti a evidentní kvalitu většiny titulů. Pro Jehličku je však Čapek "takové měšťácké živobytíčko s oprávněnými obavami o budoucnost". Takhle pejorativně se vyjadřuje o člověku, který téměř osamělý vyznával v naší literatuře mezi dvěma světovými válkami liberální demokratismus, o člověku, který pro své velké pochopení pro každého člověka se uchýlil i k idejím pragmatismu, ale současně byl zásadový a neohrožený jako málokdo. To všechno vykládá člověk, který se přiznává, že nezná Claude Simona, rozhodně jednoho z největších žijících autorů, a dodává, že bez toho může být klidně živ. Já zase neznám Ladislava Jehličku a můžu být bez toho taky klidně živ, ale nechlubím se tím.

Když pomíneme Jehličkovo blýsknutí se tím, že Husák není sedmým /jak napsal Kundera/, ale osmým prezidentem, převažují v této "kritice" hanlivé výřezy na adresu Kunderovy. Jsou to např.: "olezlý trafikant prodávající školákům oplzlé fotografie", "literární podvodník", "mixér koktejlů" pro "francouzské pitomečky", "kýčář". A tím jsme u klíčového slova kýč. Toto obvinění není Jehličkovou specialitou, vyskytuje se u Jungmanna a dalších posuzovatelů. Především je třeba rozlišit kýč úmyslný a neúmyslný. Někteří teoretici ovšem tvrdí, že kýč je jenom úmyslný, ale to lze těžko přijmout. Vedle kýče o kterém autor ví, vytváří ho záměrně, z komerčních a jiných důvodů, existuje přece i kýč bezděčný; jeho autor je přesvědčen že tvoří, přebírá hotové a známé - kýčovité - postuláty, aniž si to uvědomuje. Oběma způsoby vzniká kýč, který je vždy zradou na umění, parazitním jevem, plagiátem, bezobsažnou, prázdnou imitací. Jeho rozpoznání není vždy snadné, mnozí lidé pro to nemají smysl vůbec. Ale i mezi odborníky mohou být spory, jako všude jsou i tady pomezí případy. Existují i ironické kýče, díla tvářící se jako kýč, využívající některých prvků k jiným cílům.

Vraťme se však ke Kunderovi. Podle mne je určitý sklon ke kýčovitosti vlastní již ranému spisovateli. Po politických častuškách se projevuje v básnické sbírce Monology, přes všechnu svěžest, lehkost a nápaditost je zabudován v základech Směšných lásek, trochu sice ustupuje v Žertu před tlakem bezprostřední matérie, ale v exilových románech je znovu dobře patrný. Je však pouze jednou stránkou Kunderovy psaní, řekl bych, že to není ani tak záležitost kalkulu a podbízení, ale autorových vnitřních dispozic. Kýčovitost kunderovských románových scén není sama o sobě cílem, ale slouží něčemu jinému, je snad svéráznou ilustrací spisovatelova životního náhledu, jeho nepřijemnému, ale upřímnému pesimismu, do kterého jen ojedinele padne záblesk světla. U Jehličky jsou všechny Kunderovy myšlenky a úvahy - charakteristické břitkostí, snadností a hladkou formou - pouhými blábcly, "stupidními

bláboly" pro západní měšičáky a snoby. Kundera je jejich "Prorokem". Jehlička ve svém vzteku jde ještě dál, jeho filipika vrcholí tvrzením, že "Kundera je přípravou na příští Hitlera." "Proto mě nechává zcela chladným, nemůže-li dnes Kundera vycházet." Vida!

Jehlička upírá spisovatelovu dílu sebemenší literární hodnotu. Kundera je ještě hluboko pod Karlem Čapkem, Bassem a Drdou, což jsou všechno průměráci, srozumitelní na první a jediné přečtení. Možná, že jenom geniálnímu Jehličkovi, mně osobně je především v Čapkově dost nejasného i po několikerém přečtení. Ostatně srozumitelnost nemusí být negativem, i zde je třeba diferencovat. Dozvídáme se, že Kunderovy Směšné lásky jsou "nic, doslova nic", "pantáta Bezoušek", všechny knihy pak "Popelka Biliánová", "Vdávky Nanyňky Kulichové, F.X.Svoboda", ovšem v dnešním pojetí, s využitím sexu.

To je podstatná oblast Kunderova zájmu a o ní se také vedou časté kritické spory. Jehlička se projevuje jako moralista, uvádí známé pravdy - láska je pouto, volná láska nesmysl -, aby zdůraznil, že Kundera nepíše o lásce, ale o souložení. "Je to četba pro dědky, kteří už nemohou, ale tím více o tom mluví", "perverze velkofabrikanta pornografie pro západní idioty", "zvrácenost". Myslím si, že o opravdové lásce skutečně Kundera nepíše, ale když píše o souložení, nepíše o něm tak jako typická /klasická/ pornografie, totiž, že z toho mají všichni ohromný požitek a je to děsně prima, ale právě naopak, ukazuje nedostatečnost sebevětšího sexuálního dobrodružství. Je možné diskutovat o účelnosti některých jeho postelových scén, napsaných však - proti jiným autorům - dobře a elegantně, přes svoji drsnost s patrným estetickým vkusem. Kde Jehlička žije a co čte? Copak Kundera je v tomto pojetí osamocený, copak lásky není ve většině světové literatury - a nejenom západní - jako šafránu, kdežto popisu sexu mraky? Není to asi ideální, přehání se to jistě. Trvá totiž nedůvěra moderního intelektuála ve velká slova a velké city, je to asi nevyhnutelné, nelze přece vyžadovat, aby - v rozporu se skutečností - bylo v knihách mnoho nádherných lásek a žádný sex bez lásky. Na to jsou taďy pohádky.

Kundera k zjednodušení a zkreslení dospívá. Tomáš v Knize smíchu a zapomnění "v životě poznal asi dvě stě žen a za tu dobu co umýval okna, jich ještě hodně přibýlo." Jehlička píše: "Prostě každá žena, jakmile uviděla chlape, že jde do bytu s kýblem a hadrem, se hned začala svlékat." Na rozdíl od Kunderových žen ty skutečné nechtějí hned s každým souložit, to chce jen menšina, většina jich chce souložit jen s někým a některým také stačí docela dobře jeden partner a o další styky nejeví zájem. Uvědomíme-li si však, že literární dílo je vždy selekcí, vyhraněním a vyhocením, přestane nás iritovat, že žena je u Kundery - opět citujeme Jehličku - "jen k tomu, aby roztahovala nohy."

Znovu: Kde Jehlička žije a co čte? Soudě podle jeho vlastních slov, čtenářský obzor má vymezen přímočarým humanismem takového Greena, Bölla a Solženicyna. Jmenovaní jsou jistě velikány, ale nezapomínejme, že umění je silné kontrastem, svou mnohotvárností. Bez různých grotesek, absurdit, černého humoru i cynismu by literatura byla chudá, scházela by jí řada rozměrů. Není proto, jak tvrdí Jehlička, "víceméně na huntě", ale zdárně a bezpečně přechází všechny prorokované i skutečné krize. Potýká se s nejrozličnějšími problémy, jedním z nejdůležitějších je komercializace, "výroba autorů" reklamou, tlak peněz a nakladatelů atd., tyto tendence však nelze absolutizovat. Skutečně velcí spisovatelé - ti byli vždycky a jsou i nyní - nejsou tak neodolní. Většina opravdových talentů si zachová samostatnost a osobitost a nepodlehne různým tlakům, byť i ona jimi může být do jisté míry poznamenána. Jehlička tvrdošíjně a nesmyslně vyčítá Kunderovi, že jeho postavy žijí život, který nemá smysl, jsou osamělé, zahleděné jen do sebe, starající se jen o sebe, hledající pouze rozkoš. Lidé jsou i takoví a mnoho tvůrců dává přednost skeptickému pohledu před falešnými iluzemi a pozlátkem. Kundera nepíše,

jak praví Jehlička, stále to samé, není to fabrikace, spíš jde o obměnování základního schématu, posedlost svou tematikou, svým viděním.

Teprve na konci svého článku má Jehlička o Kunderovi první dobrou zmínku, týká se poslední kapitoly Nesnesitelné lehkosti bytí /Kareni-nův úsměv/, která u světové kritiky vyvolala jisté rozpaky. Objevuje se tu trochu lidskosti. "Stále a stále se vtírá myšlenka: chce se snad právě tohohle autor dobrat, chce snad tohle ukázat svým jednotvárným spisováním?" A: "V jednom má ovšem Kundera pravdu: v titulu svého románu. Ta Lehkost bytí je vskutku nesnesitelná. V tom je možná zašifrován celý étos jeho díla." Těmito větami dochází Jehlička na závěr k správnému poznání a podráždí jím základy celé své rozpravy. Mnoho stran svého textu monotónně omílal, že Kunderovy romány jsou jen blábolením oplzlíka, fabrikujícího pornografii pro západní idioty, a nyní přiznává, že jsou "možná" něčím více. Určitě, dodávám.

Končím. Polemizoval jsem s článkem, který za to asi ani nestojí. Navíc byl publikován před dvěma lety a již odezněl. Nechal jsem se vyprovokovat, přestože jde o demagogický a denunciační výtvar, chybí tu zjevně seriózní úmysl, dobrá vůle porozumět a respektovat specifika a způsob psaní tvůrce. Ospravedlňuje mne snad to, že mi nejde o jednoho Jehličku, ale o všechny podobné Jehličky. Přitom jsem se vyhnul přímému hodnocení Kunderovy tvorby. Aspoň tedy pár slov. Milan Kundera je podle mne obrovským talentem, v současné české próze je srovnatelný pouze s Bohumilem Hrabalem. Myslím si ale současně, že jeho schopnosti nejsou realizovány v plné míře, že se spisovatel nevydává stále dál, ale opisuje jakousi uzavřenou elipsu. V době, kdy on vydává staronový příběh o "donjuanovi", autor žijící taďy, doma, aktivně prožívající s národem peripetie jeho dějinného vývoje, dramatik Václav Havel, postoupil na své cestě opět dál a svými hrami Largo desolato a Pokoušení se ocitl na vrcholku české literární a duchovní pyramidy.

ok

PRO ZMĚNY V KULTUŘE

Rok 1988 znamenal další odklon od charakteristické prezentace oficiální kultury, jak jsme ji znali v 70-tých a v první polovině 80-tých let. Obraz, ve kterém jsme si ji vykreslili, dostává už skutečně vážné trhliny. Jsme svědky toho, že se píše, co se ještě nedávno psát nemohlo nebo nechtělo. Vidíme, jak se konzervativci nejvíce spojení s neblahou praxí minulosti dostávají do defenzivy. Někteří lidé z přesvědčení, jiní tak říkajíc po čucha, do sebe absorbují alespoň něco z nového myšlení, z toho nového myšlení, které ponejvíce znovuobjevuje pro tento prostor myšlenky staré často i nemálo desetiletí.

Autoři, tvůrci i interpreti se leckdy dotýkají opravdu významných otázek a zkoušejí pomalu posouvat hranice přípustného. Proto jejich úsilí lze asi sledovat s jistými sympatiemi. Avšak zároveň, a to je třeba mít na paměti, může být mlčení mravnějším postojem než např. naznačování, že by ten či onen tvůrce mohl být snad vrácen československé kultuře, tedy něco jako, že by snad mnoho nezkazil. Při hodnocení skutečností je třeba vůbec správně dimenzovat a věci nazývat pravými jmény. Je např. vysloveně trapné hovořit o existenci autorů na indexu jako o situaci poněkud nenormální, když je od začátku zřejmé, o jaké barbarství a skutečný atentát na kulturu se v tomto případě jedná. Proti takové praxi /či praxi?/ je nutné protestovat a není-li to opravdu možné, je lepší mlčet. Právě tak je nemístná tolerance, se kterou Michal Černík klidně konstatuje, že vztah k emigrantským autorům patří do kompetence nejvyšších stranických orgánů. S takovým politickým hegemonismem a absurditou se přece nelze jen tak beze všeho smířit. Ač je jistě záslužné brát na sebe příslušný díl odpovědnosti, nesmí se z toho stát prostřednictvím slůvka my přebírání viny za deformace, které má na svě-

domí někdo jiný. A přece je ono eufemistické my tek frekventované v nejrůznějších projevech členů tvůrčích svazů. U vzniku deformací, škod a křivd v oblasti kultury přitom rozhodně nestojí autoři, ale politika vedení KSČ. Pokrok nelze spatřovat ani v objevujících se známkách o naší tvůrčí emigraci, když se v souvislosti s ní téměř pravidelně hovoří o tom, že se sebou zabouchla dveře. Autoři podobných výroků by se měli seznámit, a teď je k tomu vhodný čas, s Všeobecnou deklarací lidských práv a jejím pohledem na emigraci. Také by si měli položit otázku, proč odněkud tvůrci odcházejí a odjinud ne. Spíše než otevřeností projevem podivné morálky je poznámka Karla Sýse v Kmenu č. 48. Uvádí zde, že "v jisté době skutečně může být politicky správné třeba nehovořit o Seifertovi." Co vláda, to jiný názor na to, co je a co není správné. Svého času např. pálení knih Heineho, Schillera a dalších považovali představitelé jistého kulturního národa / a nejen oni / za velmi prospěšné. Dnes už se na to pohlíží trochu jinak. Neuplyne jistě mnoho let, to je dnes jasné skoro každému, a nebude možné už ani trochu obhéjit kulturní nebo spíše nekulturní politiku, kterou prováděla komunistická strana a státní orgány v letech tzv. normalizace. Nezdá se být těžké si představit, jsme-li alespoň trochu optimisty, situaci za dva za tři roky. Na stránkách časopisů a novin se bude polemizovat, právě tak jako nyní v Kmenu nepříliš vybíravým způsobem, o tom, kdo se dříve a více zasazoval o to, aby tvořit mohli všichni, kdo prosazoval, aby u nás byla vydávána literatura vzniklá v emigraci a vůbec, kdo stál na straně pokroku a kdo spíše na straně druhé. Uprímně řečeno, potlesk už nesklízí a tím méně bude sklízet v budoucnosti postoj, který má lidové označení přestavbovitost. S nadsázkou lze říct, že hodnější obdivu, podivu a chránění jsou v současnosti postoje nepoučitelných, už proto jak jich ubývá, jak věří v jakési stalinské mlýny nebo zcela vyjíměčně dokonce jak jsou přesvědčení. Je samozřejmě pravda, že přestavbovitost není pouhým kalkulem, bývá většinou provázána větším nadšením, aspoň u těch, co se příliš nezkompromitovali, než jejich minulá normalizace. To ale nestačí. Přes veškeré změny k lepšímu, které nepodcenujeme a o kterých leckdy dost ani nevíme, zůstávají oprávněná očekávání veřejnosti týkající se osobních a morálních vlastností reprezentantů československé oficiální kultury nesplněná. Oprávněnost těchto očekávání nemůže zpochybnit ani to, že sama veřejnost, běžný občan, řadový pracovník nebo student rovněž právě nepřekračují svůj vlastní stín. Teprve až namísto odvažování kritiky, která je v tom či onom kvartále únosná nebo přiměřená nastoupí skutečná snaha o odstranění i té nejzazranější vrstvy autocenzury a zbytečných ohledů, teprve tehdy až místo odměřování příhodné části vlastních názorů, která by se hodila k uveřejnění přijde prostá pravdomluvnost, teprve tehdy budeme moct mluvit o tom, že autoři oficiální kultury 70-tých a 80-tých let překonávají svou nemoc z povolání a stávají se svobodnými. Tato doba u velké většiny autorů ještě nastala.

Bylo by užitečné, aby tvůrci dokázali vystupovat v případech potřeby společně a byli by schopni i morální podpory svým kolegům. Bylo by dobře, aby se mohli přihlásit k určitým principům a hodnotám. V této i dalších souvislostech snad dozrál čas pro vypracování dokumentu, jenž by svými zásadami a formulacemi umožňoval všem demokraticky smýšlejícím tvůrcům postupně přihlášení se k němu. Měl by obsahovat požadavek plné tvůrčí svobody pro každého bez ohledu na jeho názory, postoje, vyhlášení a členství v organizacích, měl by odmítnout znemožňování veřejné konfrontace tvůrčí práce a žádat přehodnocení kulturní politiky minulého období. Takový dokument by se mohl stát základnou pro skutečně cenné úsilí o nápravu poměrů v československé kultuře.

ik

Před 60 lety, dne 6. prosince 1928,
se narodil Karel Pecka

KAREL PECKA

Jsou spisovatelé, kterým vlivem místa a doby jejich života případně úděl prozkoumávačů terénů, jež obývat nemá zájem nikdo. V totalitních a diktátorských režimech se s neúprosnou pravidelností dostávají do vězení právě nepohodlní tvůrci. Na jedné straně to pro ně znamená krušné chvíle a někdy i ubití talentu, na straně druhé pak může přivodit vynešení jedinečné zkušenosti na světlo světa. V české moderní literatuře je jedním z nejvýznamnějších autorů tohoto účelu Karel Pecka.

Věznění v padesátých letech ho vybavilo velkým množstvím zážitků, které začal zpracovávat ve svých prózách. S touto tematikou neměl cvšem cestu do nakladatelství lehkou. Po dlouhém otálení vychází v letech 1966 až 1968 pět Peckových knih: Útěky, Horečka, Na co umírají muži, Hra na bratrství, Veliký slunovrat. Když se něco uměle zdržuje, očekávání vzrůstá, a tak když Pecka vyšel, nebyl přijímán nikterak jednoznačně. Málokdo pochyboval o důležitosti ztvárněné problematiky, stejně tak o vyzrálosti spisovatelova vypravěčského umění. U obou románů, Horečky a Velikého slunovratu, se však negativně projevilo použití určitých prvků pokleslých žánrů, a to v syžetu i stylu, především v pasážích dobrodružných a milostných.

V díle snad nejambicióznějším, Velikém slunovratu, to vedlo až k povrchnosti a vnitřní nepřesvědčivosti, tedy k pravému opaku toho, čeho chtěl autor dosáhnout. Přes tyto problémy nebylo sporu o tom, že se v druhé polovině šedesátých let dostalo české literatuře v Peckovi výrazného obchacení a čekalo se jen, kdy se od nedostatků oprostí a řekne své slovo s plným důrazem.

Potom ale nastoupila sedmdesátá léta, s nimi tzv. normalizace, která se v literatuře projevovala tak, že nejvhodnějším termínem je Aragonova "Eiafra ducha". Pecka vydával v Petlicí a v zahraničí v '68 Publishers. Pozoruhodný je zejména román Pasáž a trpce ironické a přitom úsměvné Malostranské humoresky. Svoji nejvlastnější tvář však našel v dvoudílných Motáckých nezvěstném. Jsou to vlastně kronikářské zápisky od roku 1948 do let šedesátých a Pecka tu odhodil literární stylizace a čerpá přímo ze své biografie. Přednes závažné etické tematiky, jako je svár, dobra a zla, altruismu a egoismu v lidském jedinci, tu dosahuje výsostných poloh. Vrcholí ve filozofii odpuštění, které je oním lícem myšlení někdy nevybíravého polemika. Motáky nezvěstnému jsou jednou z nejlepších a nejčistších knih s vědeckou tematikou nejen u nás, dílem, které se vydalo vlastníma cestama tam, kde září jako nejjasnější maják Dostojevského Zápisky z Mrtvého domu.

ok

Karel Pecka: "...kdo píše pro peníze, rozmnožuje toliko šum...
V našich krajích nestačí pouze umět psát, za tu
práci musí básník ručit sám sebou."

Před 50 lety, dne 25. prosince 1938,
zemřel Karel Čapek

SLOVA A ÚSLOVÍ

ABY BYL ZAJIŠTĚN MÍR, musí se obyčejně zvýšit zbrojení na zemi, ve vzduchu i na moři. Co dělat, je to tak; ale představte si, že by se stejně samozřejmě a běžně říkalo: Aby v našem úřadě bylo zajištěno pokojné soužití, vezmu si s sebou nabitý revolver. Aby byl na naší ulici zajištěn klid, nacpu si do kapes ruční granáty. Byl by to divný svět. Je to divný svět.

PROJEV UČINITI náleží jenom státníkům. Například v bibli není psáno, že Ježíš učinil projev na místě pustém u města Betsaidy, nýbrž že mluvil, odpovídal a učil. Není psáno, že něco prohlásil, nýbrž že něco řekl. Rovněž bůh, pokud vím, nečiní projevy, nýbrž nanejšvých se projevuje. Je nutno stát se aspon ministrem, aby bylo možno projevy činit.

UJISTITI O NEOCHVĚJNÉM PŘÁTELSTVÍ mohou jenom diplomaté. Kdyby nás někdo v soukromém životě přišel ujistit o svém neochvějném přátelství, vzbudil by v nás asi podezření: Ten chlap mi chce něco provést.

VŮLE NÁRODA. O vůli národa mluví obyčejně ti, kdo národu poroučejí.

/.../ To, co je v tobě, tvé lidství, tvá osobitost, ty sám jsi jenom látka a nikoliv tvar; jsi-li umělec, nejsi tu proto, abys rozmnožoval látku, nýbrž abys jí dával tvar a řád. Vždy se mi tají dech, čtu-li v Písmu: "Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá, a Duch Boží vznášel se nad vodami." Vznášel se v zoufalství, neboť byla tu jen látka bez tvaru, látka nesličná a pustá. "I řekl Bůh: Buď světlo! I bylo světlo." Tomu jest rozumět jako prvnímu sebe-poznání: látka si uvědomuje sebe samu a dívá se s úžasem na sebe v prvním svitu; toto pak je začátek všeho formování. "A viděl Bůh světlo, že bylo dobré; i oddělil Bůh světlo od tmy." Řečeno jest: oddělil. To znamená rozčlenil, omezil a očistil. "A oddělil vody, kteréž jsou pod oblohou, od vod, kteréž jsou nad oblohou. I nazval Bůh oblohu nebem. Řekl také Bůh: Shromažďte se vody, kteréž jsou pod nebem, v místo jedno, a ukaž se místo suché. A stalo se tak. I nazval Bůh místo suché zemí. A viděl Bůh, že to bylo dobré." Jelikož pak řečeno bylo, že na počátku stvořil Bůh nebe a zemi, je tím i vysloveno, že nikoliv samo vznikání, nýbrž teprve toto oddělování a pořádání je tím pravým počátkem a tvrdým dílem božím. Nejsem písmák, nýbrž jenom muzikant, i rozumím tomu takt: Na počátku jsi ty sám, tvé já, tvůj život, tvé nadání, to vše je jenom látka: nikoliv tvoření, nýbrž pouhá stvořenost. A kdybys jakkoliv rozeplnul své já a naplnil svůj život, nejsi nic než látka pustá a chaotická, nad níž se Duch Boží vznáší v zoufalství, nemaje, nač se snést. Musíš oddělit světlo od tmy, aby se látka stala tvarem; musíš oddělovat a omezovat, aby vznikly jasné obrysy a věci stály před tebou v plném světle, sličné jako v den svého stvoření. Tvoříš jen potud, pokud dáváš látce tvar; tvořit je rozčlenovat a pořádat, pořádat vytvářet konečné a pevné meze v látce, jež je nekonečná a pustá. Odděluj, odděluj! Jinak se tvůj svět rozvalí v beztvareou látku, na níž ještě nespočinula milost boží. Vždyť už dívá se nebo nastavuje své ucho, vnímá je a poznává je, odděluješ věci nebo zvuky od sebe; jak teprve čistě a přeteklá, jak přísne a slavně je musíš ochránit, jsi-li umělcem, který se pokouší kráčet ve stopách božích! Odděluj, odděluj! I když je tvé dílo z tebe, musí se začínat i končit samo v sobě; jeho tvar musí být tak dokonale uzavřen, že už v něm není místa pro nic jiného, ani pro tebe ne; ani pro tvou osobitost, ani pro tvou ctižádost, pro nic z toho, v čem sebe samo nalézá a v čem si líbuje tvoje já. Ne v tobě, ale samo v sobě musí mít stvořené dílo svou osu. Všechno špatné a nečisté umění pochází z toho, že v něm zůstalo něco osobního, co se nestalo tvarem a věcí oddělenou; není to ani místo suché, jež Bůh nazval zemí, ani shromažďení vod, jež nazval mořem, nýbrž bláto, látka nerozdělená a pustá. Většina umělců, stejně jako většina lidí, jenom donekonečna rozmnožují látku, místo aby jí dávali tvar; jedni ji chrlí jako pekelnou lávu a jiní ji naplavují jako slizké bahno na břehu vod; stále nově kypí a vrší se země nesličná a nevykoupená, čekající na strašnou, slavnou kázeň tvoření. Odděluj, odděluj! nikdy nepřestane platit a děsit tento přísný zákon, zákon dne prvního.

/.../

Část Trojanovy promluvy ze Života a díla skladatele Foltýna vybral ok

BOHUSLAV REYNEK

VLAŠTOVKA

Vlaštovka na zdi rozepjatá,
černý kříž v záři zlata
duhou rosy oblévaný.
Kristus z druhé strany
skryt je; bílý a nachový
chladnoucí už; aneb slovy
jinými, to vlaštovčina
hrud, a Kristus mezi kříž
ukryt jest a zeď
v stínu... Ale hled,
náhle kříž má barvu hávu,
který halil modrý, hlavu
Panny, všechna roucha její.
Vlaštovice; bláto lepí
na zeď, vidíš; tklivě tkvějí
v čele čistém trny, střepy.
Z bláta, z kterého Efeba
jakž nový oheň zkvětá,
oheň ticha, domova,
temná, bílá, nachová
vlaštovka si hnízdo robí
těší Tobiáše, Joby.

NENÍ TU NIKDO

Kdo přechází po zápraží,
čí kroky šeptají v duši,
čí blízkost samota tuší,
kdo vchází, koho se táží?

Nikoho nevidím? Kročeje skryté
slyšet je stále, a vůně se vkrádá
v chrupotu blízkého stáda.
Kde je? Kdo o něm víte?

Kdo vrátil se na zápraží,
čí touha pod okny dýchá?
Vůně nebo úsměv ticha?
Není tu nikdo. Káva se praží.

JOB V ZIMĚ

Listí už nepadá,
holé jsou stromy,
veliká zahrada
rukama lomí.

Závoji závějí
zbělely skály.
Třesu se. Nehřejí
vředy, jen pálí.

Sníh. Roucho naděje
pro mdlé a chudé.
Nahotu oděje,
tepleji bude?

Dvůr temný v pokoře
dýchat se bojí.
Bílo je na dvoře.
Stopy jsou k hnoji.

Pápěrky padají
jemně, tak jemně.
Po nebes okraji
stopy jdou ke mně.

CHRAST V OHNI

Chrast házím do ohně,
uzavřen v šere:
člun temný vyplouvá
po zlatém jezeře.

Krev vytryskla do oken
a zalila dveře:
samota brání se
základné příšeře.

TROJÍ SEN

Viděl jsem pustý rybník v zimě, koně po jednom vyváželi z něho náplav na sánkách, dělníci byli temní a zapáchali, stál u nich vysoký stařec, šedivý a krásný; bál se a měl dobré srdce. Mlhy lomily rukama nad sněhem a hluboké koleje lkaly.

Viděl jsem dívku hnědé pleti s vlasy bílými jako bavlna a bílá srst, oči měla modré a šikmé, kozí panenky v nich.

Viděl jsem démona s bílou hlavou, měl průhledná prsa i život, a žlutá křídla. Letěl bezvětrím a zpíval. Slunce vycházelo v osm hodin a bylo podobno uťaté hlavě na zeleném hedvábí.

TANEC SALOMENIN

Rudý hvozd vyčníval z bílých mlh, a byl jako hlava Křtitelova na stříbrné míse.

Štátá hlava Křtitelova, ty básni velkolepá! Tváři plná noci a stojící v krvi a stříbře a Duchem oblitá!

Koruno, těžká koruno tance Salomenina! Obludná, ale také v pravdě a kráse!

Vřelý, nachový a červený květe, na zlatém stonku dívčího těla plameným vánkem vlnosti kolébaný! Herode, byls bídník, ale viděls! A já jsem viděl rudý hvozd podzimní, vyčníval z bílých mlh, a byl jako hlava Křtitelova na stříbrné míse,

ale bylo to již ráno a Salome někde byla schoulena a dusil ji hnus, a Hlava byla chladná a rysy vyrovnány v hieratický hieroglyf smrti, a nebylo již

dravých arabesek agonie,
který, jedině rozumím...

ZAPŘENÍ SVATÉHO PETRA

Jest-li nám odňat byt jen na chvíli oheň vnitřní, jaká jest potom žádost ohně a zahrátí alespoň zevnějšího!

Svatý Petr byl člověkem srdce, a takoví se těžko zahrívají myšlenkami, když jest jím vzata vroucnost! Tedy se nikdo pokrytecky nediv, zapřel-li že nezná Pána, tázán děvečkou. Byl muž, tedy slab vůči ženě a právě vůči služce, ta je dvojnásob ženou. A svatý Petr uviděl obličej Boží a uviděl v jeho ranách a krvi hrůzu svého provinění, v chrchlech jeho ohavnost a v očích tajemnou záři svého hříchu.

I vrhl se zdrcen na zeď do kopřiv mezi ropuchy a výkaly, tvář v dlaních a se srdcem se svíjejícím, omýval a křísil svoji duši slzami a křikem. A když se odvážil opět vstáti, měl čelo vysáté a bílé umrtvením a bradu bílou hořem a byl bílý všecek jako křišťál Soli Bolesti a byl solí země a veleknězem v tíáře Pokání.

HAD NA SNĚHU

Ráj je zachmuřen a zachumelen, Eva prchá mezi křovinami; klikatá pěšinka jejích stop je stále rostoucím hadem na sněhu,

který se jí zahryzává do milostných pat jež krvácejí

Had na sněhu je bez moci a bez pomoci

Had na sněhu je chimera

Had na sněhu je stín

Eva jest

SUZANNE RENAUDOVÁ

Z DNŮ NITEK

Z dnů nitek tiše,
déle či spíše
nejistá chvíle
upřádá čile
na plátne měkká
žití člověka;

a v tom útku, který úkryt snove
částka duše naší ještě svítí,
naši marně rozvíření snové:
dni je do svých pavoučích sítí
zajaly, jak smrtí opilé
křídly třepající motýle;

a z nevystižitelných nádechů,
ze svítání zlata na mechu,
z blankytnosti zemřelého jara
rubáš minula tká svoji krásu,
člunek létá, smývá se a hárá
mezi pokradnými prsty času.

PRŠÍ na habrové lesy,
na jasany po úbočí;
co jen slz ty vody věsí
jaru do zelených očí:

duše jako keř se sklání,
růže vonné, větve stinné
v neskonalém zadumání,
jež se z kvetoucích luk line.

NA HALOUZKY ve štěpnici
jítro, které ještě neuvadlo,
za zpěvu své věší prádlo:
oblaka létající.

Vůně se z lesů vznáší,
jež uvázla v dávna říze,
včela se chvěje na lodyze,
zpěv kukačky je o vzpomínku dražší.

Ta chvíle jest jen med a žár,
na božím křídle boží dar,
jak vlaštovka když na modři a tmě
mládatům útržky blankytnu nosí.
své kosy

KONEC ZIMY

Sklání se k rybníku
bílá dědina,
jak vejce v košíku.

Neroste ze hlíny
květina jediná,
jen rudá peřina
u modré peřiny.

V sadě pod jabloní
- kmen k zemi se kloní -
dvě kůzlata skáčí
v bělosti, že pro ni
srdci je až k pláči.

Tak každá dědina
se na nás dívá,
zkřehlá, zadumčivá,
a vzpomíná.

Stejně jsou hospody,
kříž, smrček u vody,
babčina plachetka,
žal do ní kvítek tká.

Volají husy
pod oblaka zasmušilá,
slast hořká dusí,
jež na duši se usadila

z tolika sněhu,
z tolika strastí...

POMLÁZKA

Kouzelník ať urovná mi
džbán lesklý a vzdutý,
jívy pruty,
vrbovou pomlázku se stuhami!
Chlapci ať šlehají dívčice,
dívký, jež kypí, zářice,
červené jako kraslice!
Prška jim vlasy učesala
hřebenem slunce, jež sálá;
směje se chasa,
a jásá.
Loví déšť v zářivé čeřeny
ptačí švitoření.

VEČERA pláští, který zvony zrosily,
jsi bledý jako sen, zrcadlíš náhle nach,
když vítr zvlíne tě na prašných pěšinách
a v jasu emauzském, jímž září obilí.

Mha na obzoru zapředla již zahradu
v chudoby závoj, v pavučí,
i sýpku nebes, v jejímž náručí
dozlátly okouzlené plody západu.

Bdí někdo nahoře v nezměrném pokoji,
bdí, a je sám a sám,
jen rudý oharek vytrhl tmám,
bolesti žehná, až se zahojí.

PO CESTÁCH umrzlých jsme tolik putovali,
tak dlouho vlekli jsme své břímě pošetilé,
že s urputností vstříc nám hledívají chvíle
a lidé zjevují se až za hrobů valy.

Poodpočinme v dlouhém, mihotavém šere,
v němž utlumený přísvit žalem odpoví.
Jen klíčem snů dnes večer odemknou se dveře,
dnes Keřem Mojžíšovým hoří domovy.

Dech bobulí a smůly do svátků se mísí,
z jíní i z krbu vábí vánoce.
Vajíčko čerstvé v mouce zazlátlo se z mísy
jak slunce na obzoru v zimní zátoce.

Vánoce, víno purpurových svítání,
červánků náručí pod rouchem pokání,
jež hvězdy z ostnů svých a z cárů mlhy stkaly,
vánoce, v duši stánku neustálý,
svátku, jenž zadržuješ v stínu brazdy stmělé
spěch zejíčkův, by také zahřál Stvořitele.

Lni Štědrý, dube vysoký a starobylý,
jenž věky zavěšené zdviháš v slávě snětí
jak okno chrámové, v němž hvězdy zazářily,
v soumraku přijmi nás, své zabloudilé děti!

Nad vlnu útulnější buď nám sláma tvoje,
ať srdce zahálí nám pohled oslíka,
dech vola ať všech trýzní kobky zodmyká,
ať povolí už mráz, v němž slz nám tuhnou zdroje!

Nic nečekáme již v té nedohledné pláni
než větru políček, prut, z něhož trny ženou,
již nekyne nám v neskonalém odřikání
leč chvilka poshovění s čelem na kolenou,
nic nechceme, jen bychom rádi zaplakali,
vánoce, černý vitraji, hvězd plný v dáli!

Přeložil BOHUSLAV REYNEK

VÝSTUP NA KRAKATIT

Vedle Povětroně je asi nejvýznamnějším dílem Karla Čapka román Krakatit. Je především erotickou konfliktní féerií, teprve v druhém plánu pak morálitou o odpovědnosti, o nebezpečí zneužívání vědeckých objevů. Je také dílem o bezdomovectví, o hledání domova a záchytného bodu. Určující linie je stehována s vedlejšími, jejichž postřehnutí je v husté atmosféře závislé na aspektu a pronikavosti pohledu.

Erotikou je prochnuto celé dílo. Žena se tu jeví jako tvor záhadný, věčně přitažlivý, jako utíkající šance, příslib a přelud, milostná vábnička. Eros je palčivě krásné prokletí.

Do milostného přediva Krakatitu se přímo promítá tehdejší /napsán na jaře a v létě 1923/ Čapkova pozice mezi Olgou Scheinpflugovou a Věrou Hružovou. Právě Věra je tou výbušnou třaskavincou. Čapek román vychrtil ve chvíli, kdy už ztratil šanci na naplnění vztahu k ní. Spišovatelova bolest vytryskla a přetavila se v obraz velikého hrdinova pokušení a dráždidla, balttinské princezny Wille, a také v obraz čarokrásného a ideálního zámku Zahur.

Krakatit je opojení vším novým, je směsí tvořivosti a ničivosti, rozbuškou nekontrolovaných vášní. Spásou je korelativ rozumu. Pohádkový dědeček v závěru říká Prokopovi: "...Nebylo v tobě čisto. Člověk má víc myslet nežli cítit." I v korespondenci z té doby volá Čapek po čistotě a novinkou není ani jeho upřednostňování racionálního před iracionálním.

Hlavní hrdina románu inženýr Prokop je čestný, dost impulzivní člověk, který je vynálezcem, protože touží poznat nepoznané / a současně se toho leká/, je posedlý nejen vědou, ale především člověkem a jeho tajemstvím. Při své odysseji se setkává s řadou osob. Z žen je to vedle princezny Anči z Týnice, zosobnění spolehlivosti a bezpečí, děvka anarchička a stále hledaná neznámá. Ve vrcholné scéně románu vytahuje dědeček z vozíku krabici s lístky a myška vybírá Prokopovi obrázky jeho lásek. "To není ona," opakuje Prokop. Z mužských postav jsou hlavní dva svůdci, dva mefistofelové. Dáimon je revoluční vůdce, který lidi používá, strhává je k násilí a touží po moci, po projevení síly. /Uskuteční ráj chátra?/ Tomeš je ztělesněná nezodpovědnost, neukojená ambicioznost, pomstychtivost. Prokop se těmto pokušitelům brání, ví že by jim mohl podlehnout, že není imunní proti vlastnostem, které oni ztělesňují, má je taky. Není tu přítomen i Ivan Karamazov, čert a Smerďakov?

V Krakatitu je důležité poselství, které prolíná i jiné spisovatelovy romány. Jakákoli ztráta lidských měřítek, gigantomanie, vede k ohrožení a možné zkáze, člověka i lidstva. Nelze si hrát na Boha, nelze se jím stát. Zpupnost následuje hned za pyšností. Pohádkový dědeček, který se Prokopovi jeví také jako Bůh Otec i nebožtík tatínek, říká: "Chtěl jsi dělat příliš velké věci, a budeš dělat malé." Právě kult malého byl Čapkovi někdy vyčítán, včetně glorifikace všednosti, poněkud pokleslé plebejskosti. Tedy: nemytizovat a využít velké schopnosti k velkým věcem? Ano, velké věci nemusí být nutně špatné, stejně tak malé dobré, ale berme tyto Čapkovy věty jako jeho bytostnou obavu z jakéhokoli přepínání, ztráty pravých rozměrů. V době, kdy se většina intelektuálů u nás utíkala pod střechu nějaké spasitelné ideje, všemocné doktríny, je Čapkova nedůvěra k všemu velkému v dobových souvislostech cenná.

Čapek ve svých textech někdy příliš násilně hledal řešení /a rozřešení/ a neuvědomoval si, že i v neschopnosti nalézt východisko může být ukryta síla a očista.

Vylézt na vrchol jménem Krakatit není snadné, je možno k tomu použít řadu cest. Charakteristiky: vnitřní napětí, tajemná šerosvitnost, oscilace mezi snem a skutečností. Tvůrce: /v neposlední řadě/ stylist.

Karl Capelz

O Karlu Čapkovi

Dílo Karla Čapka je z těch, které jsou s to provázet člověka od dětství až do stáří. Přestože je velmi rozsáhlé, bylo napsáno s různým záměrem a v několika žánrech, spojuje jej silná jednotící nit. Karel Čapek je mým nejoblíbenějším starším českým autorem a tak bych rád při příležitosti 50. výročí jeho smrti připomenul vyjímečnou Čapkovu osobnost z trochu osobního pohledu.

Jako dítě jsem četl Dášeňku. Později jsem viděl o Dášeňce také ve černíčky. Tehdy jsem si asi poprvé uvědomil, že ač jsou velmi pěkné, přece jen se knížce nevyrovnají. Nemohlo v nich být tolik "psiny" okouzující dítě svým stupňováním se. Chyběla i komická slova o tom, jak se takový pejsek učí chodit. Do dneška nepřestávám cítit, jak je to vše šité na dětskou mentalitu, jak se tu Karel Čapek, jistě s velkou radostí, přiblížil světu dítěte. Daleko za sebou nechal pohádkové speciality. Jeho pohádky téměř nestárnou. Tato vlastnost je ostatně charakteristická pro celé Čapkově dílo.

Krátce po knížkách o těch nejvzdálenějších a nejexotičtějších zemích jsem si přečetl také cestopisy Karla Čapka. Mnohdy překonávaly ostatní svou čtivostí a zajímavostí. Jaksi navíc mě vedly k úctě k jiným zemím a lidem, k touze poznat jejich skutečnou tvář a přesvědčovaly mě o svéráznosti a svébytnosti i o dobrých vlastnostech člověka.

S postupem času jsem poznával Karla Čapka stále více. Z jeho vět jsem vyčetl mimořádný literární talent i v nejlepší smyslu slova profesionální přístup ke všemu, co psal. Snažil se přiblížit ke svému čtenáři a přece se mu nepodbízel. To je velké umění. Zvykal jsem si na jeho literární styl, lidové a osobité vypravěčské mistrovství, na nevyčerpávací se schopnost dívat se i věci pojmenovávat. Přitahával jsem jeho okouzlení životem a optimismem i na jeho odporování zlu, kterému za pravdu rezolutně odmítal dát, oceňoval jsem jeho nechuť k velkým slovům a gestům i jeho patos a angažování se, souhlasil jsem s jeho nenásilným založením a přesvědčením, s jeho odolností vůči všem extrémismům a pošestilostem. Očekával jsem s jistotou, že mě Karel Čapek i dalšími svými řádky přesvědčí o svém širokém rozhledu a vzdělání, o svém fabulačním mistrovství a fantazii, smyslu pro správnou argumentaci a o lidskosti svých měřítek. Jeho literatura i novinové články mě nikdy nezklamaly, i když pochopitelně stejnou úroveň nemají, vždy svědčily o nadání a poctivosti svého autora, který si nikdy nehrál na velkou literaturu. Jak jsem se o Karlu Čapkovi dovídal více, chápal jsem, že mě nikdy nezklame ani svým lidským a morálním profilem.

Ve chvílích, kdy mě neupoutávala většina spisovatelů, kdy jsem neměl zájem je číst, vracel jsem se k Čapkovi. Velmi mě oslovila jeho Válka s mládeží. Poutavě napsaná kniha nezapírá, že je určena nejširšímu okruhu čtenářů, ale zároveň zůstává věrna svému poslání bojovat a přece nebýt pamfletem. Stala se proslavenou dystopií, jednou z několika, které vydržely zkoušku času. Je i dokladem předvídatosti a prozíravosti svého autora.

Hovory s TGM i Mlčení považují za svého druhu skutečně vrcholná díla. Kolik podobných prací přežívá? Čapek se stahuje do povzdálí a přitom zrcadlí život a dílo velkého člověka takovým způsobem, tak čistě a klasicky, že je to skoro k neuvěření. Podává živoucí důkaz o tom, že psát dobře lze všechno. Takto se dostávám k jeho novinářské práci. Svěžost a podstatnost Čapkových novinových článků je mimořádná. I když vyprchal jejich kontext a atmosféra doby, čtu je se stejným zájmem jako některé úvahy z doby kolem roku 1968. Pochybuji, že má Čapek dnes nástupce, které budou lidé číst ze zažloutlých novin po čtyřiceti nebo třeba jen dvaceti letech.

Karel Čapek měl bezesporu dar charakterizovat a přiblížit čtenáři nejrůznější věci a jevy. Jeho apokryfy a podpovídky jsou moudré a duchaplné, živé a nadčasové. Mají v sobě přesnost, míru, zdravý úsudek, smysl pro paradox. Člověk se k jejich čtení rád vrací.

Vzpomínám si, jak jsem s jistými pochybnostmi přistupoval k četbě Matky a První party. Z toho, že se oficiální kultura v jisté době hlásila nejvíc k těmto dvěma Čapkovým dílům, jsem odvozoval své obavy, zda tu Čapek neztratil něco ze své integrity. Neztratil. Obě knihy, každá jinak, si mě zcela získaly.

Pamatuji si také na to, jak se učitelka na střední škole zeptala jedné žákyně, co si myslí, zda byl Čapek komunista. Otázaná váhala s odpovědí, nevěděla. Pak řekla, že ano. Zřejmě se bála někomu upřít členství ve straně, snad si myslela, že se učí jen o komunistických autorech či snad dokonce, že jiní nebyli. Byli. Karel Čapek patřil se svým bratrem Josefem a několika málo dalšími ke spisovatelům, kteří nestáli ani na levici, ani na pravici, neřadil se mezi autory-komunisty, ani mezi spisovatele-katolíky. Byl jedním z mála důsledně demokraticky smýšlejících spisovatelů. Hájil opravdu ze všech sil Československou republiku, jejíž konec nepřežil ani o čtvrt roku. Smrt ho tak ušetřila pohledu na největší hloubku pádu člověka, člověka, ve kterého tolik věřil.

Postupem času si oficiální kultura Čapka stále více váží nebo, a to je právě tak pravda, si ho stále více přivlastňuje. Pro svou politickou tvář a morální vlastnosti k tomu má stěží právo. Je však dobře, nachází-li velký český spisovatel konečně své oprávněné místo v československé kulturní historii. Snad mladá generace, čtouc kmen věnovaný Čapkově, učíc se o něm ve škole a slyšíc o něm v televizi, nepodlehne jakémusi přehlčení Čapkem bez toho, že by jej četla. Byla by to nejen její škoda.

PÁTEČNÍCI

J. B. KOZÁK

/.../
V MĚM BYTĚ zazvonil telefon: "Zde Čapek." Mluvil hlasem, který se jaksi propadl do hloubky. "Finis Čechoslovakiae," řekl. "Teď musíme napsat všechny síly, aby to vydržel národ." Odmlčel se a pak náhle vykřikl: "A mně... mně umřel svět!" "Tak nesmíte mluvit, Čapku," domlouval jsem mu. "Komu umře svět, ten umře sám." Do dneška lituji těch slov.

UPLYNUL LISTOPAD, blížily se vánoce. Karel Čapek chtěl se mnou mluvit. Měl k nám přijít s paní Olgou a s Václavem Falivcem. Karel Čapek nepřišel; je prý nějak zachlazen. Asi po třech dnech jsem zavolał do jeho bytu a ptal jsem se, jak se mu daří. "Oboustranný zápal plic, žádná horečka," odpověděl mi lékař. Zavěsil jsem, ruce mi klesly: organismus se nebrání. Druhý den jsem volal opět. Zase lékař. "Prosím vás, jak je nemocnému?" "Exitus před pěti minutami." Bylo to 25. prosince. Umírání začalo na Štědrý večer...

/.../

vybral ok

Karel Čapek: "...pokud dýši, budu tak říkajíc s pěnou u úst protestovat proti všemu, co by brutálně hazardovalo s lidskými životy, právy a svobodou."

Před 70 lety, dne 11. prosince 1918,
se narodil Alexandr Solženicyn.

LIST A. TVARDOVSKÉHO K. FEDINOVÍ

/.../ "Můj vnitřní duševní stav," píše mi Solženicyn v posledním dopise, "je mi dražší než osud mých děl..."

A já si myslím, K.A., že uveřejnění Solženicynova románu je víc v našem zájmu než v autorově. Nejde jen o to, že je zločinem utajovat takové významné dílo před širokými čtenářskými kruhy, které si už Solženicyna oblíbilý, a že se už román rozšířil myslím v tisícovkách opisů mezi nejnedočkavějšími čtenáři. /.../

Uveřejnění "Rakoviny" - které by samo o sobě bylo literární událostí - by uvolnilo zácpu, která se utvořila ze zadržovaných rukopisů, podobně jako to bývá na silnici, když se pohne vedoucí auto. To by bylo nesporně blahodárným činem pro sovětskou literaturu v jejím dnešním, řekněme to rovnou, krizovém a velmi neradostném období, uvolnilo by atmosféru tupého mlčení, těžkých rozpaků, nejasností, nečinného vyčkávání... /.../

A dělat se dá jedno: konat v souladu s vlastním rozumem a svědomím. Nemůžu přece předpokládat, že jste pod tlakem vnějších vlivů nebo pokynů. Chválabožu, už nejsou ty doby, v kterých by jen "prst zhora" rozhodoval o specifických otázkách umění a vědy, nevšímajíc si názorů lidí, kteří v této specifické oblasti něco vykonali a něco znamenají. Ať jsme jací jsme - dobří nebo zlí, ale pouze my, a nikdo druhý zvenku, musíme řešit problémy literárního života. "Jasně směřnice" se v dnešních dobách očekávat nedají, nebudou, a je to blaho, o kterém se nám svého času ani nesnilo, a my to musíme využít, odhodit bojácnost, ale nezbavovat se přitom zodpovědnosti. /.../

Kromě toho, mezi námi řečeno, Vy víte stejně dobře jako já, že světové dějiny literatury neznají příklad, kdy by se pronásledování a útoky na talent skončily úspěchem, ať už by byly vedeny z kterékoli strany, také ze strany stejně talentovaného člověka. /.../

7.-15. ledna 1968

vybral ok

Znovu o Solženicynovi

Na tiskové konferenci koncem listopadu řekl Vadim Medveděv, ideolog současného kremelského vedení, že je osobně proti vydávání děl Alexandra Solženicyna, především pak Souostroví Gulag a Lenin v Curychu. Prý to nejsou díla očištná, ale antisovětská a antispoolečenská, mohla by podkopávat sovětský systém. Vnucuje se replika, že osobně může být Medveděv proti čemu chce, horší však je, když své názory autoritativně vnucuje ostatním, respektive zakazuje uveřejnění /jak se to zřejmě stalo v Novém miru/. Není mi též jasné, v čem je Solženicynovo dílo antispoolečenské a jestliže je antisovětské, pak se ptám, kdo se o to zasloužil, kdo spisovatele doslova dostrkal na dnešní pozice, svou netolerancí, svým ostrakizmem, pronásledováním. Třeba taková povídka ve vyšším zájmu protisocialistická není, zdá se mi přímo modelově přestavbová. Každopádně žádné literární dílo nemá tu moc, aby působilo převraty v dějinách, ovlivňovalo výrazně jejich chod. Tím nechci říci, že je bezmocné. Sovětské vedení se již však mohlo poučit, že zakazování jakéhokoli díla nevede k ničemu a je pouze strkáním vlastní hlavy do písku. To dílo totiž existuje. Na tomto faktu nezmění nic, že se někomu - jakkoli vlivnému - nelíbí. Líbit se nemusí. Nikdo nechce po sovětských činitelích, aby Solženicyna přijímali bez výhrad - to se neděje ani na Západě, je možné s ním polemizovat z různých pozic, nutno však jednat vždy s otevřeným hledím.

Uvidíme, jak se situace bude vyvíjet dál, počkáme si, kdo řekne o Solženicynovi další slovo. Spisovatel sám se zatím příliš nevzrušuje, žije

a pracuje ve svém domě v Cavendish. V USA je již dvanáct let, předtím mu na dva roky poskytla přístřeší Spolková republika Německo a Švýcarsko. Svou vlast ze žádnou cenu opustit nechtěl, odešel až v zoufalé situaci, poté co byl za uveřejnění své knihy Souostroví Gulag uvězněn a obviněn z vlastizrady. Laureát Nobelovy ceny, spisovatel slavný v celém světě, byl vystaven špinavým štvanicím. Ti, co se ho snažili zdiskreditovat, jsou dnes sami ve své vlasti označováni za zpátečníky. Ve světě se již prodalo 35 miliónů výtisků Solženicynových knih. Byly doby, kdy se mnohé z nich držely na předních místech žebříčků bestsellerů. Dnes je spisovatelova proslulost méně okázalá. Veliký úspěch Jednoho dne Ivana Děnísoviče, Matrjoniny chalupy, Prvního kruhu, Rakoviny a Souostroví Gulag už je minulostí, dnešní Solženicyn nemá na Západě na různých ustláno. Jeho poslední velký projekt, historický cyklus Rudé kolo, byl dost kritizován, a to jak po stránce myšlenkové, tak i umělecké. Začalo to vlastně po tom známém projevu na Harvardu v roce 1980, který byl bezprostředně přijat s nadšením, později však odsuzován. Od té doby je čas od času Solženicyn vydáván za odpůrce demokracie, za člověka názorově konzervativního, dokonce za jakéhosi pohrobka carismu. Nelze popřít, že na těchto hlasech je část pravdy, jsou však beznadějně jednostranné. Nevyjadřují velkou charakterovou pevnost, osobní statečnost a záviděníhodnou mravní integritu tvůrce, který i ve svých sporných názorech je jedinečnou osobností, je tím, čím si přál od mládí být, ruským romanopiscem, novelistou a povídkářem, autorem literatury faktu /možno-li to tak nazvat/, esejistou, dramatikem a básníkem. Je Alexandrem Isajevičem Solženicynem.

ok

Jezero Segden

O tomto jezeru se nepíše ani nemluví nahlas. A všechny cesty k němu jsou zapovězeny jako k zašarovanému zámku, nad každou visí varovné znamení - vodorovná nemá čára.

Ať jsi člověk, ať volné zvíře, uvidíš-li nad svou cestou toto znamení, obrať se zpátky! Tato čára je z rukou pozemské moci. Tato čára ti velí: dál nesmíš jet, dál nesmíš letět, dál nesmíš jít ani lézt!

A v blízkosti cest sedí v borovém lese ukryty stráže s obušky a pistolemi.

Bloudíte mlčícím lesem, bloudíte a hledáte, jak proniknout k jezeru, ale je to marné a zeptat se nemáte koho: nikdo sem nechodí, každý se bojí. Až tlumený kravský zvonec vás provede dobytčí stezkou v hodinu polední v deštivý den. A sotva mezi kmeny probleskne ohromná hladina, už bezpečně víte, ač jste ještě nedoběhli k vodě: toto místečko si zamiluju pro celý život.

Segdenské jezero je okrouhlé, jako když je obtáhnete kružítkem. Křiknete z jednoho břehu /jenže vy nekřiknete, abyste se neprozradili/ a na druhý doletí jen nejasná ozvěna.

Dálka. Jezero svírá vysoký les. Ztepilé stromy, jeden jako druhý, všechny stejně vysoké. Pak dojdete k vodě a spatříte celý obvod uzavřeného břehu: žlutý proužek písku, o kus dál se ježí šedé rákosíčko, pak zasvítlí zelená loučka. Voda je

Alexandr Solženicyn

Solženicyn je nástupcem Dostojevského a Tolstého nejen co do spisovatelského umění, ale též v ambicích prorockých.

dokonale rovná, hladká, bez jediné vrásečky, tu a tam je u břehu políčko žabince, jinak je voda křišťálově bílá, bílé je i dno.

Uzavřená voda. Uzavřený les. Jezero hledí do nebe a nebe do jezera. Kdo ví, zda je ještě něco na zemi - přes les není nic vidět. A je-li tam něco, co s tím tady? Sem to nepatří.

Tady se tak usadit navždy. Duch by stoupal jako chvějivý vzdušný proud od vody k obloze a čisté, hluboké myšlenky by stoupaly s ním. Není to možné. Kruté kníže, šikmooký zlosyn uchvátí si jezero pro sebe. Tamto je jeho vila, jeho koupaliště. A zlosynata chytají ryby a střilejí z ložky po kachnách. Nad jezero vylétne modravý obláček kouře, a teprve po chvíli je slyšet výstřel.

A za lesy se hrbí a dře celý okolní kraj. Ale sem jsou cesty uzavřeny, tady nikdo nemá co dělat, tady se ryby a divoké ptactvo chovají jen pro ně. Vidíte stopy? Někdo tu zakládal ohniček, ale vzápětí mu jej uhasili a vyhnali ho.

Tiché, milé jezero.

Moje vlast...

P ř e d 6 0 l e t y , d n e 1 2 . p r o s i n c e 1 9 2 8 ,
s e n a r o d i l Č i n g i z A j t m a t o v

Mikro i makro

Když hledáte na Západě v knihkupectvích tituly ruské literatury, nemáte vůbec snadnou úlohu. Většinou dnes jen výjimečně najdete díla ruských emigrantů, včetně Solženicyna. /Na rozdíl od Jugoslávie, kde jich je dost./ V regálech je naopak často zastoupen spisovatel sovětský, někdy dokonce vázanými sebranými spisy. Je jím Čingiz Ajtmatov.

Tento kirgizský prozaik ztratil za stalinských represálií otce, vystudoval vysokou zemědělskou školu, aktivně se účastnil veřejného života a postupně se dopracoval na poslance Nejvyššího sovětu SSSR. Stal se slavným spisovatelem, ve své zemi ojedinělý tím, že se odvrátil od prvoplánových děl s pracovní a soukromou tematikou k mohutně vyklenutým hyperbolám, snažícím se zachytit mikrokosmos i makrokosmos, spojitost a návaznost všeho dění. Střídání různých časových rovin, využití starých mýtů i objevů moderní vědy a techniky, vypjaté kladení etických otázek, jsou postupy autorovy prózy, pro kterou ji někteří teoretici řadí k tzv. magickému realismu. Ajtmatovovo dílo je však zcela autonomní, specifickou tvorbou, jejíž poselství oslovilo své čtenáře s mimořádnou přesvědčivostí a nebyvalou intenzitou.

Ajtmatov, autor Džamily, Bílé lodi, Strakatého psa na břehu moře, Dne delšího než století /nebo Stanice Bouřné, či ještě lépe Obruče/ a Popraviště, připravuje k uveřejnění nový román - Matka boží v závějích. V posledních pracích narůstá postulát pravdy, konsekventnosti řečeného. Spisovatel je jednoznačně na straně těch sil, které už nikdy nechtějí dopustit opakování dob, historicky zcela nedávných, kdy člověk nebyl mírou všech věcí, ale bezprávným nástrojem moci, která jej nutila do zblbnutí opakovat: jsem mankurt, jsem mankurt, jsem mankurt...

ok

P ř e d 1 4 0 l e t y , d n e 1 9 . p r o s i n c e 1 8 4 8 ,
s e n a r o d i l a E m i l y B r o n t ě o v á

DAPHNE DU MAURIER: PŘÍZRAČNÝ SVĚT BRANWELLA BRONTĚA

/.../ Několik ojedinělých recenzentů sice rozpoznalo, že Větrná hůrka je silná a originální kniha, ale většina jich přijala román rozpačitě a řadovému čtenáři připadal příběh neuvěřitelný a postavy značně odpudivé. I Mary Taylorová, Charlottina a Emiliina bystrá přítelkyně z dětství, která se odstěhovala na Nový Zéland a přečetla si do konce

června 1848 romány všech tří sester, užila o Emiliině románu slov "ta divná věc, Větrná hůrka" a domnívala se, že ho Emilie napsala s úmyslem šokovat určitý druh čtenářů.

/.../ Emilie začala po Branwellově smrti, která pro ni znamenala velký otřes, rychle chřadnout, a od příští neděle po bratrově úmrtí, již nevyšla z domu. Trápil ji úporný kašel a nemohla popadnout dech. Charlotta si uvědomovala nebezpečí, ale nemohla mu zabránit, protože Emilie byla tichá a uzavřená, na žádné otázky neodpovídala a předepsané léky neužívala. Den ode dne slábla, až v úterý 19. prosince nastal konec. /.../

vybral ok

P ř e d 3 0 l e t y , d n e 2 1 . p r o s i n c e 1 9 5 8 ,
z e m ř e l L i o n F e u c h t w a n g e r

Diagnóza ďábla

Dílo Liona Feuchtwangera, německého spisovatele, antifašisty a humanisty židovského původu, je v Československu velice dobře známo. Vyšly u nás postupně prakticky všechny Feuchtwangerovy prózy, většina vícekrát a v masových nákladech. Naposledy jsme se mohli seznámit s vzpomínkovou knihou *Ďábel ve Francii*.

Drtivost tohoto textu je v jeho nestylizovanosti, jeho autentičnosti. Jako by se v popisovaném ději uskutečňovaly vize Franze Kafky, děsivě neosobní mašinérie předpisů a byrokracie je tu všudypřítomná. Přes jistý fatalismus však autor dospívá k tomu, že překonat ji je možno - ze přispění ostatních, při uplatnění lidskosti. Kniha je nezapomenutelná pro líčení tábora ve staré cihelně v Les Milles u Aix-en-Provence. Spisovatel byl zde internován v roce 1940, spolu s dalšími Němci, kteří do Francie emigrovali. Toto uvěznění, nedůstojné poměry a šikanování měly za následek, že se v lidech zhmotnoval pocit křivdy, zmatku, nepochopení absurdní situace, chaotické výplody. S postupem času přibýval strach z padnutí do rukou Němcům, šířily se nejrůznější fámy, nakonec se v hodině dvanácté rozhodlo o evakuaci tábora, tím však nastalo velké dilema pro každého jedince, zůstat či odejít. Feuchtwanger potom líčí úděsnou jízdu přeplněným vlakem, kdy se v lidech obnažují holé instinkty. Posléze se dostane do tábora San Nicola, kde existuje díky rozkladu disciplíny a nedbalému dozoru značná volnost, kterou lze vychutnat, ale musí se přemýšlet co dál. Lidé tu jsou vystaveni nakažlivým nemocem a mnozí tábor opouštějí. Mezi nimi i Feuchtwanger, nikoli první a nikoli poslední intelektuál, který se ocitl v podobných podmínkách.

Ďábel ve Francii je kniha mrazivé pravdy o mechanismech, které vytvářejí, částečně ze zlé vůle, částečně z tuposti, konkrétní lidé, a ordinují je svým bližním; je to kniha o lidech v soukolí těchto mechanismů. Brecht: "Patrně jeho nejkrásnější kniha."

ok

P ř e d 1 9 0 l e t y , d n e 2 4 . p r o s i n c e 1 7 9 8 ,
s e n a r o d i l A d a m M i c k i e w i c z

V albu knížete Golicyna

Jestli volnost milovat a cítit umíš,
v rozhovoru našem není třeba slova.
Já tvým vzdechům, ty mým slzám porozumíš
a dlan stiskneš - to je mluva Polákova.

Nechť mi pan Schiller...

/Úryvek improvisace/

Nechť mi pan Schiller nebo Goethe
lepšího najde pěvce v světě!
Já jsem pán rýmů; silným duchem
křísím všem, kdož mne daří sluchem,
píseň z hrudi své...

Ach, kanuly mi slzy

Ach, kanuly mi slzy horoucí, vrcoucí
na moje dětství andělské, selské,
na moje mládí chmurné a vzpurné,
na můj věk zralý, věk hladu a pádu,
ach, kanuly mi slzy horoucí, vrcoucí.

básně v překladu E.Sojky a H.Jechové /Ach, kanuly mi slzy/

P ř e d 5 0 l e t y , d n e 2 7 . p r o s i n c e 1 9 3 8 ,
z e m ř e l O s i p M a n d e l š t a m

➤ Prostý mechanický gigantismus a pouhé množství jsou člověku nepřátelské, a nás neláká nová sociální pyramida, ale sociální gotika: svobodná hra těžišť a sil, lidská společnost, myšlená jako spleť a neproniknutelný architektonický les, kde všechno je účelné, individuální, a každá část souzní s celkem.

➤ Hlavní ctností básníka je schopnost divit se. A jak potom nestanout v údivu před nejplojnějším ze zákonů, zákonem identity.

➤ Poezie je vědomí své opravdovosti.

z myšlenek O.E.Mandelštama

vybral ok

. + + +

"Zmrzlina!" Slunce. Vzduch piškoty provoněn.
V průzračné sklenici otálí voda s ledem.
Do světa čokolád, hnědnoucích pod pohledem,
do dálek mléčných Alp zaletí čtverák sen.

Zírat však toužebně, cinkat si se lžičkou
a v malé besídce, kam akáty stín lijí,
od slečen z cukrárny přijmout jak od grácií
prokřehlou pochoutku i s divnou mističkou...

Trochu jak flašinet, když přijel vyhrávat,
zjeví se ledovec, ještě jej víko skrývá -
a celý bez sebe se klouček mlsně dívá
na pestrou bedýnku, z níž vane skvostný chlad.

A bozi nevědí, co spíš by si měl vzít:
plněnou oplatku, či porci vanilkové?
Rychle však roztaje, jak do něj slunce klove,
ten rozjiskřený led a jeho božský třpyt.

báseň přeložil J.Zábrana

MALÝ ROZHOVOR s kytaristou rockové skupiny

Dotaz: Jaká je dnes situace v české nekomerční hudební sféře?

Odpověď: V poslední době je to lepší. Když jsme před pěti lety začínali hrát, znechucovalo nás práci neustálé handrkování se o texty. Měli jsme zřizovatele, který nám dal štempl, ale dál se o nás vůbec nestaral. Shánění koncertů nás pořád nadbytečně zaměstnává, namísto hraní úřadování, a z toho jsme pak otrávení a neklape to jak by mělo. Jako všechno to chce známosti, známosti a ještě jednou známosti. My jsme přece ale především hudebníci.

Dotaz: Jsou nyní větší šance pro kapely vydat desku?

Odpověď: I tady došlo k určitému zlepšení, v Pantonu i Supraphonu vyšlo několik dobrých věcí. Pro většinu amatérských skupin však není reálná naděje. Některé nejsou ani dost na to připravené. I když o dokonalost by jít ani tak nemělo, spíš o výraz. Nás to ale příliš netrápí, hlavní je mít kde zkoušet a občas s tím vylízt ven.

Dotaz: Co tě v poslední době v hudbě nejvíce zaujalo?

Odpověď: Mě osobně nadchl návrat Hejмова Žlutého psa. To je kupela podle mého gusta, nehrajou si na velký umění, přitom jsou to perfektní hudebníci. A hlavně z toho je cítit, že to jde od srdce. Mám rád některý folkový věci, Betulu Pendulu, takovýho Janotu, Skoumala, Buriana. To je taky můj člověk.

Dotaz: Poslední otázka se netýká hudby. Jistě jsi slyšel o akcích nezávislých iniciativ k významným výročím letošního roku. Co si o nich myslíš?

Odpověď: Já se o politiku moc nezajímám a demonstrací se nezúčastňuju. Když ale rozehnali tu z 28. října, na koncertu jsme to parodovali. Šlo to z nás samo. Myslím si, že by měli nechat každého se projevovat po svém, v hudbě i politice.

ptal se ok

RuMuNsKé GóLy

- +++ Povídají si dvě staré Rumunky.
"Víte, paní, že už mně ani nepřijde, že máme doma zimu."
"Ale ano, to vám věřím, člověk si zvykne na všechno."
"No bóže, tak nesvítíme, však se bez toho obejdeme."
"To víte, že jo. A kdyby bylo aspoň občas něco k jídlu, tak se máme skoro jako ze války."
+++ "Víš, jaký je rozdíl mezi Leninem a Ceaušeskem?"
"Jaký?"
"Lenin dokázal vybudovat socialismus v jedné zemi, ale Ceaušeskoví se to podařilo v jedné rodině."

Jak jsme v naší rodině prožívali padesátá léta

SILVESTROVSKÁ POVÍDKA

V naší rodině bývalo vždycky vše dobře rozděleno. Maminka pracovala, sestra pracovala, já dřel jak mezek, zatímco otec byl funkcionář a živil celou rodinu. Pravda, živil ji vydatně. I čočku jsme občas měli a pivečkem jsme zapíjeli nedělní mastnotu. Úkoly ale na nás kladl nemalé. Odborářské a svazácké legitimace nám kontroloval týdně a za nezačtenou známku nás trestal dvacetí dřepy, ba i odlepený růžek provázel nespokojeným mručením.

Otec měl vůbec rád, když naše rodina stála v čele pokroku. Do prvomájového průvodu nás šikoval již 29. dubna, pak jsme procházeli trasu a cvičili veselý úsměv v tváři. Na Marxovy narozeniny jsme si vždycky

četli vylosovaný díl Kapitálu a pak jsme měli dort. Kdo nečetl plynně, tomu otec zhltl polevu.

Jednou před velikonoce dostal tatík nečekaně dopis z Ameriky. Zrudl a otázel se všech, co to má znamenat. To by mohlo uškodit mé bezúhonnosti. Vzal tlustý dopis štitivě do rukou, desinfikoval jej ve vodce a přikusuje pirožku rozťal jej kozáčkou šavlí. Pak se jal číst. Náhle zbledl a šel k zemi. Padl jako podřatý na mozaiku z politických občasníků a různých letádků, které jsme měli místo koberce. Nastalo kříšení. Pokropili jsme otce trochou ropy a dali mu čichnout bylinek z tajgy, které nám teta posílala z Novosibirska. Otec se probudil z mrákot a poručil matce, aby přistavila samovar.

"Sadíteš," řekl otec, "představte si soudruzi synové a dcery, že jsme zdědili 100 000 dolarů a pětinu akcií firmy Ford." Otec začal plakat a naříkal "svoloč americkéjaj!". "Hurá," zvolal bratr Ivan. "Koupíme si auto a ještě nám možná něco zbyde!"

"Ne! Ne! Ne!," rozčílil se tatík, "snad bys nepřijal prokletý groš ze Západu? Ale ty jistě ano. Ty bys přijal. Zlatem ti zamávají a jsi jejich! Dobře vím, že kamarádíš s reakčním synkem Kořínkem. Onehdy, když jsem šel do tvého pokoje kontrolovat nástěnku, ucítil jsem zřetelně odporný zápach žvýkací gummy. Chtěl jsem to přejít mlčením, ale vidím, že tě musím požádat, abys odešel cpsat pětkrát Manifest." Bratr disciplinovaně ořezával tužku. "Další návrhy," vyzval nás otec. "Fuj," řekla sestra šplhounsky, "já bych ten prokletý dopis spálila." "Výborně," pochválil ji tatík. "Teď máš pětikorunu a zajdi si příležitostně k Prašné bráně na boršč." V tom maminka nesměla špitla: "Víš, Václave Václavoviči, kapitalista je zlý a odporný a zdá se, že i trochu páchne, ale 100 000 dolarů je sumička kulatá. Potřebujeme leccos. A tenhle měsíc přijedou Alexandrovci a ty budeš chtít být vyšňořen a v první řadě." "Ty, Marusjo," zoufale poznamenal otec, "tvůj bratr, můj švagr, udělal takovou ostudu. Od té doby, co se omylem prokopal z Macochy do Rakouska, se v kapitalistech zhlédl a my jsme si vyměňovali jen nedávky. A nejednou udělá tchle. Ale já ty peníze nevezmu! Na veřejné schůzi se očistím a ještě více úkolů na svá bedra naložím." Někdo zazvonil. Otec skryl dopis pod rubašku a umatlal si ústa chalvou. Pak šel otevřít. Vešel soudruh Dyba s doprovodem. "Copak mi nesete," řekl otec nervózně. "Jde o dopis z Ameriky," pravil ledově soudruh Dyba a zkontroloval pohledem busty a knihovnu. "Za nic nemohu," koktal otec. "Samozřejmě bych ty peníze nepřijal. Mám na to svědky." "To jsme si právě mysleli a báli se, abys neudělal nerozvážnost. Ty dolary jsou sice špiňavé, ale přesto o ně musíme kapitalistu připravit, aby poznal, co je to hlad a bída." "Tak je to rozřešeno," ozvala se maminka. "Kam je mám přinést?" "Soudružka uvažuje výborně," pochválil ji Dyba. "Máš skvělou a chápavou ženu, Václave."

A tak jsme hospodařili sami. Po čase se mnohé změnilo a i otec pochopil, že se nic nemá přehánět. A vůbec má na přemýšlení dost času, když s ranním svítáním vychází do Nerudovky, kde dělá metaře. V práci se mu líbí, je spokojen a poctivě dodržuje vyhlášky, které na ministerstvu podepisuje soudruh Dyba.

I do našeho podniku vtrhl problém Arménie, přesněji řečeno solidarity s jejím lidem. Je známo, že i nejlepší věc se dá pokazit a devalvovat tím, jak a kdo ji uskutečňuje. To je případ akcí, kterých se ujme stát a jeho instituce, tento stát a tyto instituce.

V našem podniku nám nebylo doporučeno - jako jinde - abychom věnovali na fond pro pomoc Arménii jedno procento svého platu, bylo vymyšleno něco mnohem chytřejšího. Na jednotlivých úsecích se s lidmi tato pomoc "projednávala". V praxi to dopadlo samozřejmě tak, že lidé pokývali hlavami a řekli, že pomoc je opravdu potřebná. Úsekový důvěrník navrhl, aby každý na papír napsal, kolik chce dát, zatím částku zaplatí podnik a dotyčnému se to strhne z prémie. Velmi moudré, tím odpadá výmluva typu: je před vánocemi, nemám bohužel peníze. Který nelida by nepřispěl? V případě, že papír koluje a lidé píšou cifry, nikdo si nechce "prubnout" a nedat, je to otázka prestiže, předhánění. Já jsem lidumil, já si to můžu dovolit. Něco podobného vypuká, když slaví zaměstnanec kulaté jubileum, hlavně padesátiny. Ač je jinak sebevětší "škrob" a každou vydanou korunu obřečí, tady se musí "ukázat". Vždyť je to před vedením podniku a ředitelem, ono se mi to nakonec možná vyplatí, uvažuje nezištný dárcce. Ale vraťme se k našemu příběhu. V nejtěžší situaci je první pracovník, řadová zaměstnankyně, váhá jen okamžik - blbě to vypadá -, suveréně a velkodušně zapisuje k svému jménu cifru 100. Papír dostává inženýr, má o 1000 Kčs vyšší plat než paní, co má napsat? - je zřejmě šokován výší čísla, nicméně... co se dá dělat: 150. Další se už podle toho orientují, jeden trumfátor přihodí jako na dražbě padesátku: 200. List doputuje k vedoucímu úseku a tomu nezbyvá než připsat 250. A tak dál.

Takže se ptám: co vlastně je cílem této sbírky? Za každou cenu vydímat z lidí co nejvíce finančních prostředků? Zdá se, orgány, zvyklé všechno organizovat na způsob 1. máje, to tak pochopili, už nedovedou myslet jinak. O co by však mělo jít ve skutečnosti? O nemalou a těžkou věc. Solidarita je krásnou formou altruismu, je uvědoměním si, že jsme jako lidé na sobě závislí, jsme vzájemně propojeni, ať žijeme třeba na opačné straně zeměkoule.

Má-li mít smysl, musí jít o hnutí dobrovolné, je to věc svědomí každého z nás. Člověk se sebou může bojovat, uvědomuje si, co by si mohl za peníze koupit, ale cenné je právě to, že se toho vzdá, cenné je to, že nemyslí jenom na sebe, ale i na jiné, své druhy, kteří potřebují pomoc. Nenamlouvejme si, že vyvinutý smysl pro solidaritu má každý, ba i že ho má většina. Nemá cenu je vehementně odsuzovat, prostě mnoho lidí se v životě řídí heslem bližší košile než kabát. Přijímat prostředky na solidaritu od lidí, kteří skřipějí při tom zuby, anebo jen dávají s nechutí, nevědí proč, je nemravné. S těmito lidmi se totiž dostávají do stejného světla ti, kteří se dát opravdu rozhodli, bez toho, že by byli donuceni, bez postranních cílů.

Proto ideálním principem při projevovali solidarity je princip anonymity. Pracoviště tu není příliš vhodným místem. Když už, musí se zvolit vhodný přístup. Nabízí se tento: výzva na nástěnku a nádoba na finanční prostředky. Potom před všemi, kdo o to mají zájem, peníze spočítat a poslat. Je jisté, že celková sebraná suma by byla několikrát nižší než v případě "pumpování", které jsem popsál. Co je však cennější? Vytáhnout z lidí co nejvíc peněz, soutěžit na úrovni podniků, resortů a států, kdo dal víc, kdo první přispěchal, a nebo rozvíjet v lidech činné hnutí myslí, které má jméno solidarita?

Arménie prostředky potřebuje, ale ne za každou cenu. Pokud chce stát a instituce dát co nejvíc /nezajímají je motivy, ale pouze částka/, budiž, nebudeme zkoumat do jaké míry na to mají právo. Nezaměňujme takovouto pomoc se solidarnitou, bytostným projevem občanů. S tím humbu-

kem ve sdělovacích prostředcích nemožno spojovat lidi pociťující pravou solidaritu. Která se týká jak Arménie tak třeba Ivana Jirouse.

Právě jsem se sešel s jednou kamarádkou, vykládá mi, jak nesla svetr a bundu před Kotvu. "Víš, kterou bundu... no tu modrou... ještě na jaře jsem ji nosila... Clověče, já ti už v ní vidím takovýho Arména, jak si v ní vykračuje. Jestli jim nebude malá, ale voní vlastně jsou taky malí, nebo ne?"

ok

JE SVÁTKEM SVÁTKŮ...

Je čas vánoc. Tyto svátky jsou jedinečně silné svou kontinuitou, ozvěnou dávného duchovního povznesení v současných prostorách. Emocionální náboj je dán nejen ideály dobroty, soucitu a lásky, ale nutně právě tím, kdo je svébytně hlásal a uskutečňoval, trpěl a obětoval se, Ježíšem Kristem. Tyto ideály proto jsou v našich očích ideály křesťanskými. Pohlížet na vánoce jako na svátky klidu a míru je málo, jsou to svátky narození Ježíše, tato událost jim dává obsah a smysl.

Státy, které provádějí ateistickou propagandu, se snaží pravý význam vánoc setřít a ponechat pouze slupku. Lidé, kteří nepochopili skutečný duchovní rozměr těchto svátků, proto kloužou pouze po povrchu. Není divu, že pro ně vánoce nejsou nic zvlášť krásného a lákavého, ale naopak je chápou jako jakési nutně zlo, nadávají na ně, protože přinášejí starosti. V tomto pojetí se vše stává mrtvým a zbytečným rituálem, počínaje předvánočním nakupováním a s tím spojenou nervozitou, konče vlastním prožitím svátků. Kupování drahých dáreků není účelem vánoc, nemůže zplodit samo o sobě spokojenost, neboť má utilitaristický ráz. Něco koupit musím, říká paní a vybírá svetr, který se jí sice moc nelíbí, ale ona přece "něco koupit musí". Jak galejníci s koulí na noze vláčejí za sebou lidé řetěz nešvarů, zvyků, dogmat. Vánoce se nerovnájí součtu: dárky + kapr + stromeček, i když to tak leckomu připadá. Tyto atributy nemohou být cílem, ale pouze prostředkem. K čemu? K navození atmosféry dobroty, soucitu a lásky, k očištění sebe samých a tím i světa kolem nás.

A zase jeden rok končí, zase si budeme zvykat na psaní nové číslice, osmička se přemění v devítku a my, každý z nás, si budeme říkat: jaký byl? jaký bude?

Nastává poslední den roku. I se Silvestrem je spojena věčná otázka: jak tento den prožít? Většina našich spoluobčanů si spojuje se Silvestrem kupu chlebiček, popíjení, pohodlné rozvalení se v křesle a koukání na televizi. Členové rodiny na sebe skoro nepromluví, hledí na zářivou bedýnku a čekají, co se bude dít. Příliš se nasmějí, spíše troufají nepřívznivé poznámky o kvalitě jednotlivých pořadů, scének a výstupů, občas přehodí na jiný kanál, občas se kvůli tomu pohádají. Před půlnocí si vyslechnou tradičního Gotta, postesknu, že tentokrát to bylo nějak slabé a připraví šampanske. V televizi hrají hymnu, oni si připíjejí a přejí všechno nejlepší. Pak ještě chvíli posejí, dožvýkají chlebičky a jdou spát.

Falešná představa, že takto má vypadat Silvestr je silně zakořeněna. Snáze ji lze však odmítnout než postavit model jiný. Nemyslím si, že by to musel být třeba Silvestr trávený ve společnosti, na nějaké zábavě. To ne. Potíž je v tom, že neexistují recepty. Krásně prožít Silvestr se dá ve dvou, v deseti i ve třiceti, s tancem a do jisté míry dokonce i s tou televizí. Podstatné je uvědomit si jedno: bude takový, jací budeme my. Budeme se bavit tak dobře, jak se budeme bavit ochotní. Bude probíhat v atmosféře, kterou sami navodíme, kterou vytvoříme. Nejdůležitější je mluvit spolu. Tím nemyslím nějaké nucené tlachání za každou

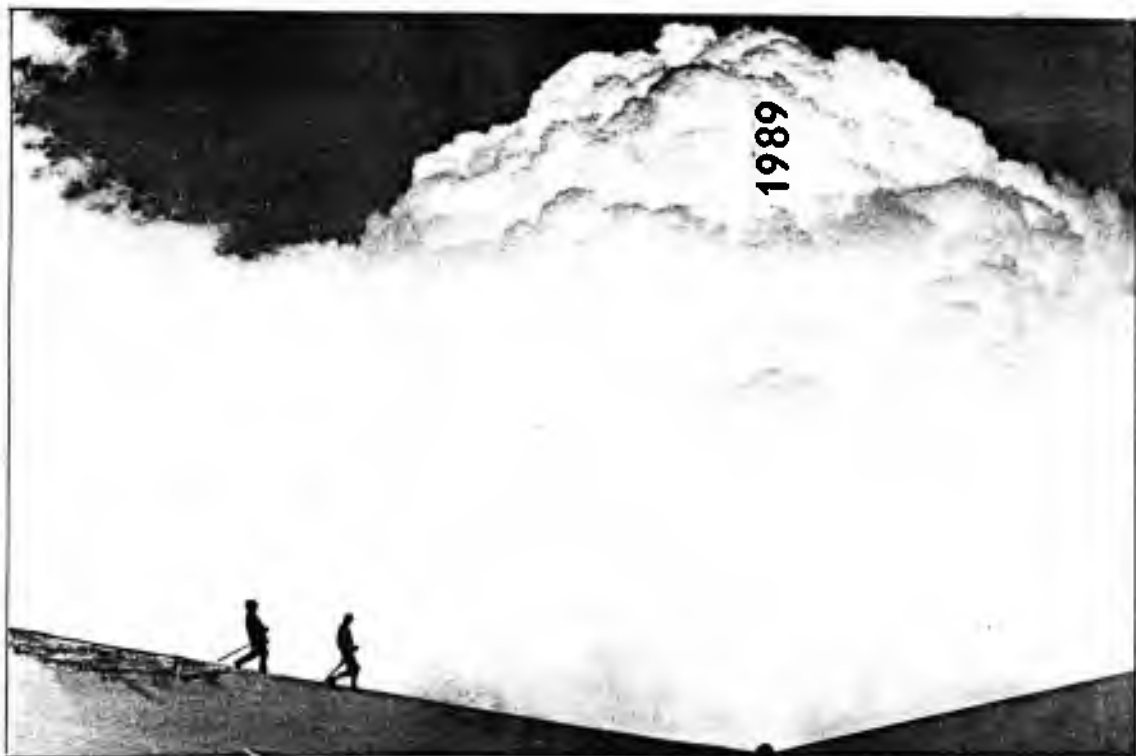
cenu, ale to čemu se říká hovor. Tento večer můžeme být veselí, naše chování může být i ztřeštěné, mělo by být ale také ohleduplné a pozorné k druhým. Protože každý jsme jiný. Někdo pociťuje euforii a závrať, jiný ale smutek a nostalgii. Na naše chování má vliv, co jsme prožili a jak spokojení dovedeme být. A hlukem lze přebít vše jen zdánlivě.

Konec jednoho roku a začátek nového není tedy automaticky důvodem k veselí. Už spíš je to důvod k smutku, protože to, co uplynulo, je už na věky za námi. Příjemné i nepříjemné. Snad je přelom roku především příležitostí k vnitřní katarzi člověka. Neprojevuje se hlasitými předsevzetími, týkajícími se často správných, ovšem ne třeba nejpodstatnějších věcí, brzy na ně většinou zapomeneme a nesplníme je. Závěr roku je příležitostí k sebezpytování, k hodnocení sebe sama, vivisekce nemá přijít zrovna v posledních hodinách - má se konat o samotě -, ale vlastní inventuře by se neměl nikdo trvale vyhýbat. Jak dopadla bilance, je důvod k spokojenosti či nikoliv? Ne, důvod ke spokojenosti není. Každý z nás má v sobě možnosti k nápravě, k odstranování svých povahových vad a špatných sklonů, každý z nás má v sobě cosi latentně lepšího.

Vánoce i Nový rok jsou svátky, které nás vedou v myšlenkách do minulosti i do budoucnosti, abychom tam získali posilu a sílu, přemohli vědomí pomíjeječnosti. Čas je nepřetržitým vykřesáváním naděje.

Nejsou to jen tyto svátky, kdy můžeme pro druhé /a tím pro sebe/ a pro sebe /a tím pro druhé/ něco udělat, kdy se můžeme chovat altruisticky, nezištně. Kdy můžeme rozšiřovat dobro na zemi. A dobro je věčná kategorie. Každý den, kdy dobře činíme, je svátkem svátků...

ok

KONTINUITA jak dolu $\frac{1}{2}$ tak nahoru

Příspěvky žijících autorů jsou uveřejňovány bez jejich souhlasu.
Redakční uzávěrka 25. prosince 1988